

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему «Експортний потенціал України на світовому ринку зерна »

здобувача Трояченко Валерії Русланівни

_____

Науковий керівник: к.е.н., доцент Черницька Тетяна Володимирівна

_____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

_____

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЙОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	7
1.1. Експортний потенціал аграрного сектору країни та особливості його реалізації на світовому ринку.....	7
1.2. Методики оцінки експортного потенціалу країни.....	14
1.3. Стратегії виходу країни на зовнішні ринки в контексті реалізації національних економічних інтересів.....	20
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТНА ДИСПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗЕРНА.....	26
2.1. Сучасні тренди розвитку світового ринку зерна.....	26
2.2. Конкурентні позиції України на світовому ринку зерна.....	33
2.3. Оцінка зернового експортного потенціалу України.....	40
2.4. Формування ефективного механізму реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку зерна.....	44
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сільське господарство є основним сектором української економіки, оскільки забезпечує продовольчу безпеку України та забезпечує громадян країни необхідними продуктами харчування. Показниками рівня розвитку сільського господарства є кількість зайнятих у цьому секторі та його частка у структурі ВВП. Основою вирощування сільськогосподарських культур, у тому числі зернових, є земля. Від стану землі та ступеня її раціонального використання залежать обсяги виробництва. Наразі країна стрімко нарощує експорт зернових та розширює кількість ринків збуту. Низька врожайність та скорочення посівних площ призвели до зниження виробництва, в тому числі й експорту. Україна має великий потенціал для розвитку виробництва зерна на світових ринках. Існує ряд проблем, які неможливо вирішити без державної підтримки, таких як надання різноманітних субсидій та відшкодування певних видів витрат. Державна підтримка також важлива для економічно важливих регіонів. Існують різні способи підтримки сільськогосподарських виробників: субсидії на сільськогосподарську техніку, різноманітні гранти на реалізацію перспективних інноваційних програм, підтримка фермерів-початківців, часткова компенсація витрат на погашення кредитів, закупівлю необхідного обладнання та сировини тощо.

Агрокліматичні умови сприяють формуванню потужної зернової галузі в українському сільському господарстві. Споживання зернових та продуктів їх переробки є стабільним, оскільки доходи домогосподарств зростають. Україна експортує надлишки врожаю. Поведінка України на міжнародному ринку зерна є прикладом поведінки невеликої країни в міжнародній торгівлі. Ціни на зерно корелюють з міжнародним ринком зерна з певним лагом, а внутрішній ринок зерна швидко передає всі коливання, що відбуваються на світовому ринку. В країні добре розвинені механізми державного втручання на ринку зерна (сировинна інтервенція та інтервенція пропозиції).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз російсько-українського конфлікту та його виклики для зернового ринку досліджували в своїх роботах такі науковці: Савенко, І., Седікова, І., Седіков, Д. та інші. Стратегічний аналіз підвищення конкурентоспроможності українського зерна на світовому ринку провела Дзядикевич О. та інші. Дослідженням питання ринку зерна в Україні та його стабілізацією займались Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О.Д., Євтушенко В.Д. та інші. Висвітленням проблем України у системі глобальної продовольчої безпеки ринку зерна займались Цимбал Л. І., Черницька Т. В. та інші провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. Проте, зважаючи на фактори, що обмежують зростання експортного потенціалу України на світовому ринку зерна, міжнародну конкуренцію та економічні умови, особливо у воєнний час, ця тема залишається малодослідженою та потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження – на основі комплексної оцінки факторів, динаміки індикаторів, структури, закономірностей та особливостей розвитку світового та національного ринків зерна, обґрунтувати рекомендації щодо підвищення рівня використання потенціалу та виявлення перспектив розвитку зернової галузі України.

Для досягнення цієї мети ми поставили перед собою наступні завдання:

- охарактеризувати експортний потенціал аграрного сектору країни та особливості його реалізації на світовому ринку;
- визначити методики оцінки експортного потенціалу;
- з'ясувати стратегії виходу країни на зовнішні ринки в контексті реалізації національних економічних інтересів;
- дослідити сучасні тренди розвитку світового ринку зерна;
- визначити конкурентні позиції України на світовому ринку зерна;
- зробити оцінку зернового експортного потенціалу України;
- розкрити формування ефективного механізму реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку зерна.

Об'єктом дослідження є світовий ринок зернової продукції як різновид світового сировинного ринку.

Предметом дослідження є особливості формування та реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку зерна.

Для вирішення вищезазначених завдань було використано такі *методи дослідження*: методи логічного узагальнення, систематизації та класифікації - для аналізу поняття та методики оцінки експортного потенціалу (пп. 1.1, 1.2); методи пізнання, гіпотези та індукції – для демонстрації стратегій виходу країни на зовнішні ринки задля реалізації національних економічних інтересів(пп. 1.3); метод порівняльного аналізу та статистичні методи - для з'ясування сучасних трендів розвитку світового ринку зерна та наочного представлення сучасного рівня розвитку ринку зерна на міжнародній арені (пп. 2.1); методи спостереження та порівняння – для оцінки конкурентних позицій України на світовому ринку зерна (пп. 2.2) ; розрахункові методи – для оцінки зернового експортного потенціалу України (пп. 2.3) ; прогнозування - для формування ефективного механізму реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку зерна (пп. 2.4).

Теоретична, методична та практична значущість дослідження полягає у використанні рекомендацій, сформульованих в межах даного дослідження, органами державної влади на макро- та секторальному рівнях для аналізу ринку зерна та забезпечення його збалансованого розвитку в довгостроковій перспективі.

Інформаційна база дослідження здебільшого включає дані Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування, нормативно-правові акти головних управлінь статистики областей України, статистичні матеріали міжнародних та міжурядових організацій у сфері ринку зерна, наукові публікації провідних українських та зарубіжних вчених з проблем розвитку зернової галузі, наукові публікації провідних українських та зарубіжних вчених з проблем розвитку зернової галузі.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, поділених на підрозділи, висновків , списку використаних джерел та додатків . Загальний обсяг роботи – 62 сторінки. Список використаних джерел містить 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЙОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Експортний потенціал аграрного сектору країни та особливості його реалізації на світовому ринку

Аграрний сектор є одним із ключових компонентів економіки багатьох країн, включаючи нашу. Завдяки своєму великому потенціалу виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, цей сектор відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та забезпеченні економічного зростання країни. У наш час, коли світовий ринок стає все більш глобалізованим, розвиток експортного потенціалу аграрного сектору набуває особливої важливості. Відкритість до світового ринку дозволяє не лише розширити аудиторію збуту для сільськогосподарських товарів, а й сприяє підвищенню експортних доходів та стимулює розвиток всього аграрного комплексу. У даному підпункті ми розглянемо експортний потенціал аграрного сектору нашої країни та особливості його реалізації на світовому ринку, що є актуальною темою в сучасних умовах глобалізації та міжнародної торгівлі.

Термін "потенціал" (лат. *potentia* - сила, міць, прихована можливість) означає невикористані можливості, засоби, ресурси і резерви, які можуть бути корисними для вирішення конкретних завдань і досягнення певних цілей та бажаних результатів. Потенціал підприємства характеризується такими ознаками, як взаємозв'язок і взаємодія елементів, цілісність, комплексність, ієрархічність і здатність до розвитку. У широкому розумінні експортний потенціал підприємств є відкритою та складною економічною системою, яка може розвиватися (інтенсивним або екстенсивним шляхом) або деградувати. Перед підприємствами, які активно розширюють свою зовнішньоекономічну діяльність, постає проблема розширення експортних можливостей та розвитку експортного потенціалу. Вирішення цієї проблеми потребує системного

підходу до вдосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств та реалізації комплексу технічних, технологічних, організаційно-економічних та управлінських заходів, які сприяють зміцненню та розвитку їх конкурентних переваг на зовнішньому та внутрішньому ринках [1, с.120]. Для підвищення експортного потенціалу підприємств необхідно знижувати собівартість продукції, збільшувати обсяги виробництва, поставок продукції та знижувати вартість послуг у країні-споживачі [2].

Експортний потенціал - це спроможність і можливість країни експортувати наявні товари, ресурси та послуги, а також нарощувати експорт нових товарів, ресурсів та послуг [12]. Згідно зі статистичною комісією ООН, експорт визначається як експорт вироблених, вирощених або видобутих всередині країни товарів, а також експорт товарів, раніше ввезених через кордон і перероблених на митній території, експорт раніше ввезених товарів, перероблених під митним контролем, і експорт раніше ввезених товарів, не перероблених в країні-експортері. Такий вид експорту називається реекспортом. Він охоплює товари, які були придбані на міжнародних аукціонах або товарних біржах, а також товари, які експортуються з вільних економічних зон або спеціальних складів. Однак слід відзначити, що термін "реекспорт" може мати різне визначення в залежності від країни, в яку товар був експортований [12]. Однак, якщо експорт визнається важливим фактором, що впливає на економічне зростання та інтеграцію країни у світову економіку, він набуває характеристик потенційної спроможності, тобто потенціалу для досягнення цілей та вирішення певних проблем суспільного розвитку. Таке розмите бачення природи експорту є важливим для поглиблення методологічного підґрунтя розробки напрямів розвитку та розширення його потенціалу позитивного впливу на національну економіку в цілому.

Експортний потенціал має подвійну природу, оскільки базується як на внутрішньому підході до визначення виробничих можливостей, так і на врахуванні конкурентних умов зовнішніх ринків збуту експортної продукції. Так, до внутрішніх чинників належать, насамперед, ресурсно-сировинний

потенціал, промислово-виробничі потужності, кадровий, науковий та інвестиційно-інноваційний потенціал, інноваційні процеси та комунікації. Дозовнішніх факторів належать ринкові (попит і пропозиція, конкурентні умови на ринку) та інституційні (міжнародна інституційна система, що регулює міжнародні торговельні потоки).

Структура експортного потенціалу включає різноманітні складові, які спільно визначають можливості та потенціал підприємства чи країни на міжнародних ринках. Розглянемо основні складові цієї структури:

- виробничі можливості: це ресурси, які використовуються для виробництва товарів або послуг, такі як сировина, технології, людські ресурси тощо.

- технічні та технологічні здібності: включають в себе технічне обладнання, науково-технічний потенціал, інноваційні можливості та інші аспекти, які дозволяють виробляти конкурентоздатні товари або послуги.

- логістика та транспорт: ця складова охоплює всі аспекти, пов'язані з доставкою продукції до міжнародних ринків, включаючи транспортування, зберігання, митне оформлення тощо.

- ринкові дослідження та аналіз: вивчення ринку, аналіз попиту та пропозиції, конкурентної ситуації, таргетингу аудиторії тощо.

- маркетингові стратегії та позиціонування: визначення цільових ринків, розробка маркетингових стратегій, створення та підтримка бренду, просування продукції тощо.

- фінансовий потенціал: оцінка фінансових можливостей для здійснення експортних операцій, фінансування маркетингових заходів, забезпечення стабільності підприємства на міжнародних ринках.

- юридичне та митне оформлення: дотримання вимог міжнародного законодавства, вирішення питань митного оформлення, забезпечення юридичної безпеки укладених угод [13].

Ці складові елементи взаємопов'язані та впливають на ефективність експортної діяльності підприємства чи країни. Розуміння та правильне

управління цими складовими дозволить забезпечити успішну реалізацію експортного потенціалу на міжнародних ринках.

Ціноутворення на експорт сільськогосподарської продукції має як позитивний, так і негативний вплив на підписання зовнішньоекономічних контрактів. У ринковій економіці ціни є важливим регулятором розвитку економіки. Для виробників і споживачів ціни є критерієм, за допомогою якого приймаються оптимальні рішення про те, що виробляти, коли і скільки виробляти, а також що і скільки купувати. Наприклад, якщо ціни зростають, виробники вироблятимуть більше продукції, щоб задовольнити зростаючий споживчий попит. У ринковій економіці ціни повинні бути адаптивними. Це означає, що вони повинні швидко реагувати на зміни попиту та пропозиції, конкурентного середовища та витрат виробників. Залежно від конкретних ринкових умов, коригування може здійснюватися різними способами. До них відносяться встановлення різних націнок і знижок, зниження або підвищення рівня цін, квотування і субсидування.

Рис. 1.1- Фактори, що формують експортний потенціал аграрних підприємств

Джерело: [21]

Експортні ціни - це ціни, за якими виробники та зовнішньоторговельні організації продають свої товари на світовому ринку. Стандартною основою для визначення експортної ціни є власні витрати виробника плюс стандартна норма прибутку. Крім того, враховуються витрати на доставку товару до місця, зазначеного в контракті, і митні збори.

Для підприємств, які здійснюють експорт сільськогосподарської продукції, важливо докладно вивчити податкове законодавство країни, з якою вони торгують, і ретельно розрахувати всі податкові обов'язки та вигоди, щоб ефективно управляти своєю діяльністю та збільшити конкурентоспроможність на міжнародних ринках (Додаток А).

Особливості ціноутворення на інноваційну сільськогосподарську продукцію, таку як органічні добрива, біопестициди та генетично модифіковані культури, вимагають відповідного підходу до оподаткування експорту таких товарів.

У зв'язку з унікальним характером інноваційних продуктів, стандартні методи формування цін, що базуються на собівартості, часто є непридатними. Виникає необхідність у застосуванні диференційованих підходів до ціноутворення, що враховуватимуть особливості кожного продукту.

Одним з бар'єрів для експорту є експортне мито, яке стягується з кожного товару, що експортується за кордон. Водночас уряд перешкоджає експорту продукції, яка не відповідає потребам внутрішніх споживачів або експортується з небажаних причин. Це включає в себе встановлення експортних квот для того, щоб внутрішні споживачі отримували достатню кількість продукції за прийнятними цінами, запобігання виснаженню природних ресурсів, обмеження поставок на зовнішні ринки та підвищення експортних цін (Рис. 1.2).

Існують й інші фактори, які певною мірою стримують експорт країн. Звичайно, це нерозвиненість систем сертифікації та забезпечення якості експортної продукції, оскільки світовий ринок все більше вимагає не лише

науково-технічних параметрів, а й споживчих та природних характеристик товару.

Рис. 1.2 - Методи регулювання експортної діяльності

Джерело: [14]

Ці методи використовуються країнами для контролю над обсягами експорту та захисту вітчизняного виробника від зовнішньої конкуренції. Вибір конкретного методу залежить від економічних, політичних та соціальних обставин країни, а також від її міжнародних зобов'язань. Такі заходи можуть бути ефективним інструментом для збалансування торговельного обміну та стимулювання внутрішнього економічного розвитку.

Основними конкурентними перевагами сільськогосподарських підприємств є сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для виробництва сільськогосподарської продукції, висококваліфікований обслуговуючий персонал та розгалужена транспортно-логістична мережа. Однак основними проблемами, що уповільнюють зростання експорту сільськогосподарської продукції, є недосконалість законодавства, концентрація окремих видів виробництва (наприклад, тваринництва) в господарствах населення, невідповідність якості продукції міжнародним стандартам, низький рівень інвестицій у розвиток аграрного ринку та підвищена залежність від державних

коштів, а також високий вплив на структуру експорту продукції з низьким рівнем переробки. Крім того, унікальне поєднання ресурсів, необхідних для сільськогосподарського виробництва, та близькість до міжнародних ринків, а також той факт, що українські фермерські господарства мають в середньому набагато більші земельні площі, ніж в Європі, є конкурентними перевагами для українського сільського господарства. Найважливішими з них є неефективна і дорога маркетингова інфраструктура та недостатній людський капітал. Однак тенденції, які вже спостерігаються в аграрному секторі, вказують на те, що сільське господарство країни може стати одним з основних джерел експорту в найближчому майбутньому. Цьому сприяють широкомасштабне використання сільськогосподарських угідь та родючі ґрунти. На думку В. Писаренка та В. Даниленка [12, с. 118-121], у перспективі країна не лише повністю задовольнятиме власний попит на сільськогосподарську продукцію, а й суттєво нарощуватиме експортний потенціал: вітчизняному аграрному сектору сприятимуть не лише нові ринки країн-членів СОТ, а й сприятливі природні умови та родючі ґрунти, а також чимало конкурентних переваг у розвитку аграрного експорту. Головною передумовою ефективного використання наявного експортного потенціалу та створення національного багатства за прийнятно низьких виробничих витрат є наявність конкурентного середовища в аграрному секторі [2, с. 107].

Експортний потенціал аграрного сектору відображає здатність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності постійно виявляти та відтворювати свої конкурентні переваги на світовому аграрному ринку відповідно до умов зовнішнього середовища, що постійно змінюються. Як вже зазначалося, сучасний процес глобалізації сприяє створенню системи заходів державної політики, спрямованих на посилення процесу трансформації вітчизняного аграрного сектору, виведення внутрішнього продовольчого ринку на якісно новий рівень та забезпечення продовольчої та економічної безпеки.

Отже, наведемо деякі практичні заходи, які мають бути реалізовані найближчим часом з метою використання наявного експортного потенціалу

регіонального аграрного сектору - підвищення ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, докорінне вдосконалення організаційно-технічного виробництва з метою збереження конкурентних переваг та отримання вигоди від захисту на світовому ринку, зміна технологічних процесів відповідно до міжнародних ветеринарних та фітосанітарних вимог тощо.

Вважаємо, що розпочаті зміни з використанням нових інноваційних підходів мають бути продовжені, враховуючи необхідність поглибленого перегляду ролі аграрного сектору в національній економіці та необхідність зменшення загроз національній продовольчій безпеці. Насамкінець, слід пам'ятати, що ефективна зовнішньоекономічна діяльність можлива лише за умови високої конкурентоспроможності продукції, а тому при плануванні експортної діяльності слід задіяти всі ресурси.

Експортний потенціал аграрного сектору є важливим економічним ресурсом багатьох країн. Реалізація експортного потенціалу аграрного сектору на світовому ринку вимагає комплексного підходу та виважених стратегій з боку держави та сільськогосподарських підприємств. Розумне використання цього потенціалу може сприяти не лише економічному зростанню, а й підвищенню міжнародного престижу країни.

1.2. Методики оцінки експортного потенціалу

Останніми роками спостерігається позитивна тенденція виходу вітчизняних компаній на міжнародні ринки. Передумовою виходу на міжнародні ринки, що характеризуються високим конкурентним тиском, є оцінка та аналіз власного експортного потенціалу. На цьому етапі необхідно оцінити експортний потенціал, щоб визначити доцільність виходу на міжнародні ринки та розрахувати здатність компанії завоювати частку ринку на міжнародних ринках, враховуючи високий рівень конкуренції та потенційний рівень попиту на її продукцію за кордоном.

Аналіз та оцінка експортного потенціалу підприємств може бути зведена до інтеграції двох науково-методичних підходів: статичного підходу та динамічного підходу. Статичний підхід ідентифікує елементи та зв'язки системи, що формують потенціал, визначає його зовнішні та внутрішні чинники. Динамічний підхід враховує нові зміни потенціалу, пов'язані з розвитком компанії та функціональними процесами на зовнішніх ринках та навколо них (рис. 1.3).

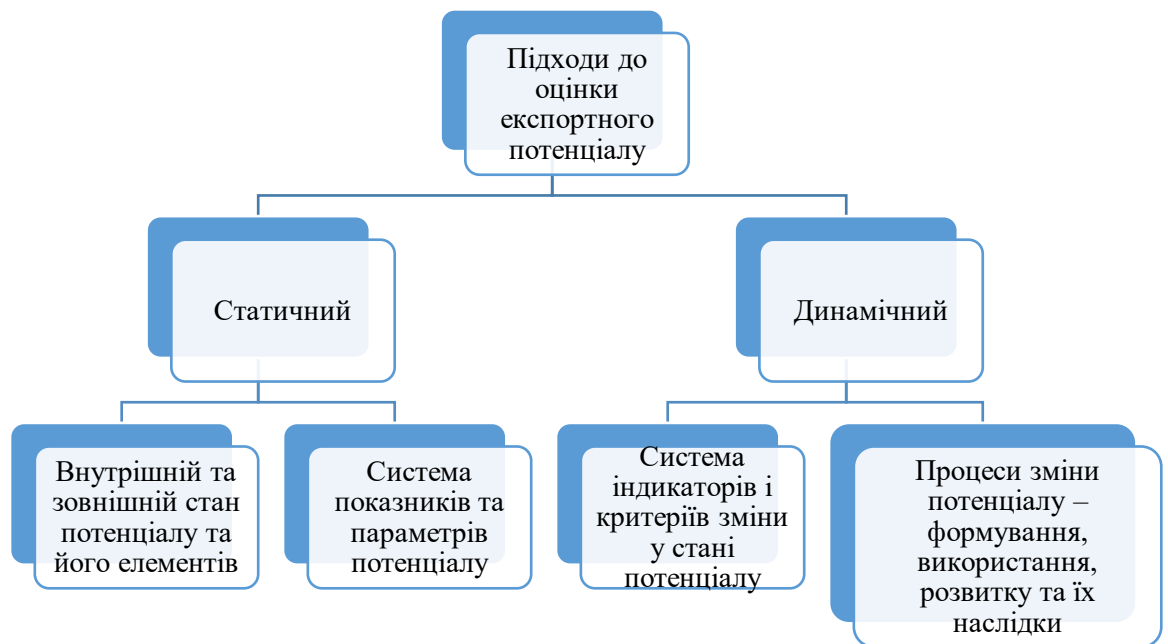

Рис. 1.3 - Синтез статистичного та динамічного підходів для оцінки та аналізу експортного потенціалу підприємства

Джерело: [21]

Наразі в науковій літературі не існує узгодженої методики оцінки експортного потенціалу. Основні методи, що використовуються для оцінки експортного потенціалу підприємств, можна класифікувати за такими критеріями:

Одиниці виміру експортного потенціалу: кількісні та спеціалізовані методи. Найпоширенішими є прості кількісні методи, що використовуються для оцінки експортного потенціалу підприємств.

- кількісні методи використовують класичні відносні та абсолютні одиниці виміру, такі як коефіцієнти, відсотки та вартісні показники;

- експертні методи ґрунтуються на системах оцінювання та залучають експертів у відповідних галузях. Якщо ендегенні методи оцінюють складові експортного потенціалу або окремі фактори його формування, то порівняльні методи оцінюють експортний потенціал шляхом порівняння продукції або результатів діяльності компанії з аналогічними показниками її конкурентів. У будь-якій економічній діяльності (економічній системі) поділ праці може мати лише три елементи: витрати, результати (прибутки, ефекти) та порівняння витрат з результатами. Виходячи з цього, використовуються три групи методів оцінки: дохідні (прибутки), витратні та ринкові (прибутки та витрати).

- дохідний метод визначення експортного потенціалу передбачає розрахунок доходу від нього та його рентабельності. Результати такого розрахунку дають уявлення про експортну активність компанії і можуть бути використані для аналізу та оцінки рівня активності на конкретному ринку, збільшення або зменшення цієї активності та виявлення показників, що впливають на результат експортної діяльності.

-витратний метод - це ресурсна оцінка соціального, організаційного та майнового комплексу підприємства, що базується на обліку та перевірці всіх витрат, необхідних для відтворення (заміщення) підприємства на певний момент часу. Ефективний або ринковий метод визначає максимально можливу вартість, до якої має прагнути підприємство, щоб максимізувати доходи від заміщення та мінімізувати витрати на заміщення [1, с. 124].

Вплив пандемії збільшив світовий попит на продовольство та ціни на нього, що дало українській владі можливість використати потенціал аграрного сектору для відновлення економічного зростання.

Оцінка експортного потенціалу країни включає різні методи і підходи для визначення та аналізу його стану. Основні методи оцінки експортного потенціалу включають:

1. Аналіз зовнішнього середовища: оцінка геополітичного, економічного, технологічного та інших аспектів зовнішнього середовища, які можуть впливати на можливості експорту.

2. Аналіз ринку: дослідження попиту та конкурентної ситуації на зовнішніх ринках для визначення потенційних можливостей для експорту.

3. Оцінка конкурентоспроможності: визначення переваг та недоліків сільськогосподарської продукції країни порівняно з продукцією інших країн на міжнародному ринку.

4. Аналіз інфраструктури: оцінка наявності та стану транспортних, логістичних та інших інфраструктурних об'єктів, які використовуються для експорту.

5. Оцінка правового середовища: аналіз законодавства та регулятивних умов, які регулюють експортну діяльність, включаючи тарифи, мита, сертифікаційні вимоги тощо.

6. Оцінка інноваційного потенціалу: дослідження можливостей застосування інноваційних технологій та методів виробництва для підвищення конкурентоспроможності експортної продукції [20].

Ці методи допомагають у визначенні потенційних можливостей та проблем, що впливають на експортний потенціал країни, та у прийнятті стратегічних рішень для його розвитку.

Оцінка ефективності використання експортного потенціалу країн базується на аналізі кількісних та якісних показників зовнішньоекономічної діяльності. Для цього проводяться наступні кроки:

- аналіз обсягів експорту, оцінка загальних обсягів експортних операцій країни за певний період часу.
- оцінка структури експорту, дослідження розподілу експортних товарів за галузями промисловості або за видами сільськогосподарської продукції.
- аналіз ринків збуту, визначення основних ринків збуту, на які спрямований експорт, та оцінка їхнього потенціалу.
- оцінка конкурентоспроможності, аналіз конкурентної позиції країни на міжнародних ринках та порівняння з аналогічними показниками інших країн.
- вивчення законодавства та міжнародних угод, оцінка впливу законодавства, тарифів та міжнародних угод на експортні операції.

- аналіз інвестицій, оцінка залучення інвестицій для розвитку експортного сектору та його впливу на зростання обсягів експорту [16].

Ці кроки допомагають визначити ефективність використання експортного потенціалу країни та розробити стратегії подальшого розвитку на зовнішніх ринках.

Таким чином, наступне рівняння може бути використане для оцінки загальної експортної конкурентоспроможності країни-виробника.

$$I_{кр} = TF \cdot FF, \quad (1.1)$$

Де, TF – показник свободи торгівлі країни;

FF – показник свободи оподаткування країни;

Після інтегральної оцінки експортної конкурентоспроможності країн-виробників можна перейти до інтегральної оцінки експортної конкурентоспроможності фірм та галузей.

З огляду на це, можна використовувати форми для розрахунку експортного потенціалу.

$$E_{nn} = E_{nкр} \cdot I_n \cdot \beta = E_{nкр} \cdot КП \cdot ОЗ \cdot ВК \cdot \beta, \quad (1.2)$$

де E_{nn} – експортний потенціал підприємства, грош. од.;

I_n – інтегральна оцінка експортної конкурентоспроможності;

$КП$ – зважена середня кількість працівників;

$ОЗ$ – зважені основні засоби;

$ВК$ – зважений власний капітал;

β – перемінний коефіцієнт.

Аналізуючи структуру експортного потенціалу, можна виділити три основні фактори, які мають найбільший вплив на його формування: експортна конкурентоспроможність продукту, експортна конкурентоспроможність компанії-виробника та експортна конкурентоспроможність країни-виробника.

Таким чином, експортний потенціал зернової продукції може бути виражений наступною залежністю:

$$E_{nnp} = f(P_{кр}, P_n, P_{np}), \quad (1.3)$$

де E_{nnp} – експортний потенціал продукту, грош. од.;

$P_{кр}$ – показники експортної конкурентоспроможності країни-виробника;

P_n – показники експортної конкурентоспроможності підприємства-виробника (або галузі);

$P_{пр}$ – показники експортної конкурентоспроможності продукту.

Для оцінки загальної експортної конкурентоспроможності товару можна використовувати методи бальної оцінки. Існує кілька методів, але найбільш доцільним є спочатку визначення вагових критеріїв, а потім визначення загального балу за кожним компонентом експортного потенціалу.

Метод бальної оцінки експортного потенціалу країн передбачає використання системи критеріїв для оцінки різних аспектів, що впливають на конкурентоспроможність країни на міжнародних ринках. Основні етапи цього методу можна розподілити на наступні кроки:

1. Визначення критеріїв. Спочатку встановлюються ключові показники та фактори, які впливають на експортний потенціал країни. Ці критерії можуть включати такі аспекти, як економічна стабільність, інфраструктура, доступ до ринків, інноваційність, якість продукції та інші.

2. Вагова оцінка критеріїв. Кожному критерію присвоюється вага відповідно до його важливості для експортного потенціалу країни. Наприклад, економічна стабільність може мати більший вплив, ніж доступ до ринків.

3. Оцінка кожного критерію. Проводиться оцінка кожного критерію на основі відповідних даних та аналізу. Це може включати використання різних методів та показників для кожного аспекту, таких як показники економічного розвитку, рейтинги інноваційності тощо.

4. Розрахунок загального балу. Після оцінки кожного критерію проводиться підсумковий розрахунок загального балу, який відображає конкурентоспроможність країни на міжнародних ринках. Цей бал може бути виражений у відсотках, балах або іншій шкалі, залежно від методики оцінки.

5. Аналіз результатів та прийняття рішень. Оцінка отриманих результатів дозволяє зрозуміти сильні та слабкі сторони експортного потенціалу країни. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо

подальших заходів для покращення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Методики оцінки експортного потенціалу відіграють ключову роль у визначенні конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках. Ці методи дозволяють систематизувати та оцінити різноманітні аспекти, що впливають на здатність країни ефективно експортувати свою продукцію.

Існує ряд різних методик оцінки експортного потенціалу, кожна з яких має свої переваги та недоліки. Вибір конкретної методики залежить від конкретних цілей та умов дослідження. Ефективна методика оцінки експортного потенціалу повинна враховувати різні аспекти, такі як економічна стабільність, інноваційність, доступ до ринків та інші. Важливо забезпечити баланс між цими аспектами для отримання об'єктивної оцінки.

Після застосування методики оцінки важливо провести аналіз отриманих результатів та вжити заходів для вдосконалення експортного потенціалу країни. Це може включати розробку та впровадження нових стратегій, політик та програм. Оцінка експортного потенціалу важлива для прийняття обґрунтованих рішень щодо розвитку економіки та зовнішньоекономічних відносин країни. Ці рішення можуть мати значний вплив на соціально-економічний розвиток країни та її місце на міжнародній арені.

1.3. Стратегії виходу країни на зовнішні ринки в контексті реалізації національних економічних інтересів

В умовах глобалізації економічного розвитку необхідним є посилення ролі зовнішньоекономічної діяльності підприємств та розвиток євроінтеграційних процесів в Україні. В умовах глобальної інтеграції національних економік у єдиний світовий економічний простір зовнішньоекономічна діяльність є ключовою сферою успішної підприємницької діяльності підприємств. Зовнішньоекономічна діяльність

підприємств складається з обміну товарами та послугами, руху матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів між різними країнами, а також виходу та функціонування підприємств на зовнішніх ринках [1].

Зовнішньоекономічна стратегія підприємства - це частина загальної стратегії підприємства, напрям його економічної стратегії, який полягає у визначенні всіх варіантів розвитку підприємства у сфері зовнішньоекономічної діяльності та встановленні правил поведінки підприємства на зовнішньому ринку. Стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства визначає ієрархію взаємозв'язків між фінансовою стратегією, виробничою стратегією, маркетинговою стратегією, конкурентною стратегією, ресурсною стратегією, товарною стратегією та іншими видами стратегій, і має певні характеристики, як показано на схемі (рис. 1.4).

1. Для того, щоб підприємство могло успішно функціонувати на зовнішньому ринку, вищезазначені характеристики повинні бути враховані при формуванні валютної стратегії підприємства.

2. Необхідно враховувати вищезазначені особливості при формуванні валютної стратегії підприємства. Для того, щоб підприємство досягло успіху і вижило в довгостроковій перспективі як конкурентоспроможне підприємство на зовнішніх ринках, воно стикається з низкою труднощів на початкових етапах своєї діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, як показано на рис. 1.4. системи і тому взаємодіє із зовнішнім середовищем. До основних внутрішніх факторів, що впливають на формування стратегії ЗЕД підприємства, можна віднести рівень розвитку підприємства, обсяги ЗЕД, місію, цілі та завдання підприємства, забезпеченість ресурсами, кваліфікацію працівників та інформаційне забезпечення. Що стосується зовнішніх факторів, то особлива увага приділяється правовим, економічним і політичним факторам, споживачам і постачальникам. На основі вищезазначених факторів формується зовнішньоекономічний потенціал підприємства, який є передумовою для формування зовнішньоекономічної стратегії підприємства.

На рисунку 1.4 наведено основні етапи формування зовнішньоекономічної стратегії підприємства.

Рис. 1.4 - Особливості стратегії ЗЕД підприємства

Джерело: [21]

Ефективна зовнішньоекономічна стратегія підприємства повинна формуватися на основі загального стратегічного плану функціонування і розвитку підприємства та застосовувати різні аналітичні методи. Зовнішньоторговельна стратегія підприємства обов'язково повинна включати набір прогнозів (оптимістичних, песимістичних та імовірнісних), які дозволяють управляти та оцінювати основні економічні процеси на зовнішніх ринках у процесі реалізації стратегії, приймати раціональні бізнес-рішення та надавати вхідні дані для вдосконалення процесу інтеграції вітчизняних підприємств. [6]. Організація зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві вимагає, перш за все, вибору стратегії виходу на зовнішні ринки залежно від мети та масштабів діяльності підприємства, характеристик продукції та намірів управління збутом. Важливе значення мають також потенційний обсяг продажів підприємства, витрати на організацію руху товарів і наявність кваліфікованого персоналу.

Нами було досліджено особливості різних стратегій, яких дотримуються підприємства при виході на зовнішні ринки. У контексті міжнародної торгівлі експортна діяльність є основним джерелом прибутку для окремих підприємств та держави в цілому. Перевагами експорту порівняно з іншими формами виходу на зовнішні ринки є, по-перше, мінімізація ризиків виходу на ринок, легший вихід з ринку та мінімізація інвестиційних витрат. Другою формою виходу на іноземний ринок є спільне підприємство. Спільне підприємство - це виробничо-господарська діяльність, що здійснюється на основі об'єднання фінансових і матеріальних ресурсів, спільних зусиль, торговельного і науково-технічного співробітництва організацій. Спільні підприємства засновані на співробітництві між кількома компаніями та розподілі прибутку пропорційно до вкладеного капіталу.

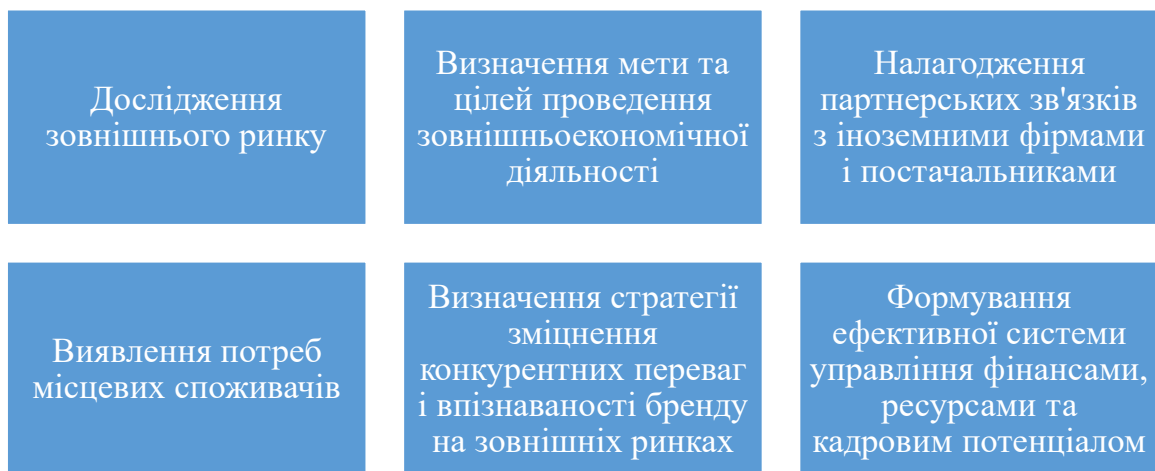

Рис. 1.5 - Базові завдання підприємства для довгострокового функціонування на зовнішніх ринках

Джерело: [16]

Третьою стратегією виходу на зовнішні ринки є міжнародне інвестиційне співробітництво або прямі іноземні інвестиції, коли іноземний

контрагент здійснює іноземну інвестицію в підприємство в певній країні з метою отримання прибутку та контролю над володінням його активами [9].

Сьогодні, в умовах широкої глобалізації, компанії в аграрному секторі починають конкурувати за лояльність клієнтів та частку ринку, щоб вийти на зовнішні ринки та покращити своє фінансове становище [10]. Гармонізація національного законодавства в аграрному секторі з вимогами ЄС дозволить українським компаніям постачати продукцію на зовнішні ринки та проходити сертифікацію якості, посилить конкурентні переваги вітчизняних аграріїв на зовнішніх ринках та стимулюватиме їх до підвищення якості продукції [11]. Вихід на зовнішні ринки вимагає відмінної стратегії, значних фінансових витрат, трудових ресурсів і часу, а також передбачає жорстку конкуренцію за потенційних споживачів [2].

Якість зерна погіршується, а вміст домішок збільшується під час транспортування від елеватора до судна та під час перевантаження в портових елеваторах. Тому підвищення вимог до якості при транспортуванні зерна є важливим способом підвищення якості експортної продукції. Витрати енергії на сушіння є дуже високими і зазвичай становлять понад 35% собівартості зерна. Тому рекомендується дослідити, придбати та встановити високоякісні енергозберігаючі системи в елеваторних комплексах компанії, щоб знизити собівартість експортного зерна та зменшити виробничі витрати.

Сприятливий імідж компанії є важливим елементом позиціонування компанії на зовнішніх ринках. Одним із способів покращення іміджу є участь у виставках та ярмарках. Інший спосіб - корпоративна соціальна відповідальність. Тому агробізнесу рекомендується інвестувати в такі сфери, як освіта, благоустрій територій, розвиток інфраструктури, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища та спорт.

Отже, стратегії виходу країни на зовнішні ринки є важливим інструментом для реалізації її національних економічних інтересів. Ці стратегії включають в себе комплекс дій та політик, спрямованих на

забезпечення ефективного використання економічного потенціалу країни на зовнішніх ринках.

Один з ключових аспектів стратегій виходу на зовнішні ринки - це розвиток позитивного експортного іміджу країни. Це включає в себе створення та підтримку бренду країни, активне просування її продукції та послуг на міжнародному ринку. Ефективні стратегії виходу на зовнішні ринки передбачають диверсифікацію експортних ринків. Це допомагає зменшити ризики, пов'язані з залежністю від одного чи кількох ринків, і стимулює розвиток нових напрямків зовнішньої торгівлі.

Для успішної реалізації стратегій виходу на зовнішні ринки необхідно створити сприятливі умови для експорту. Це може включати в себе вироблення відповідної інфраструктури, сприяння експортерам у вирішенні торговельних питань, зниження адміністративних бар'єрів та інші заходи.

Важливим елементом стратегій виходу на зовнішні ринки є співпраця з міжнародними партнерами. Це може бути у формі торговельних угод, спільних проектів, обміну досвідом та технологіями, що сприяє зміцненню позицій країни на міжнародному ринку.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТНА ДИСПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗЕРНА

2.1. Сучасні тренди розвитку світового ринку зерна

Україна є одним з провідних світових експортерів зерна. Однак російська агресія вкрай негативно вплинула на аграрний сектор України і стала загрозою глобальній продовольчій безпеці [3]. Україна є виробником та експортером значної кількості основних сільськогосподарських культур, які підтримують міжнародну продовольчу систему. Якщо війна продовжиться і геополітична ситуація погіршиться, глобальна залежність від українського виробництва зерна може стати серйозною проблемою. За даними Світового банку, країни з низьким та середнім рівнем доходу можуть постраждати від "посилання голоду та продовольчої незахищеності" внаслідок вторгнення Росії в Україну [1].

Пшениця є третьою за величиною зерновою культурою у світі після рису та кукурудзи і другою за величиною культурою для споживання людиною. Китай є найбільшим у світі виробником пшениці, зібравши понад 2,4 мільярда тон за останні два десятиліття, що становить близько 17% від загального обсягу виробництва. Однак війна між Росією та Україною спричиняє серйозні проблеми для світового ринку пшениці та пов'язаних з ним галузей. Це може призвести до глобального дефіциту продовольства [2]. Коли почалося російське вторгнення, світ почав відчувати дефіцит української пшениці. Це пов'язано з тим, що Україна є сьомим найбільшим виробником і п'ятим найбільшим експортером цього зерна у світі: станом на травень 2022 року Україна експортувала близько 19 мільйонів тон пшениці, що становить 8% світової торгівлі. Очікується, що у 2023/24 фінансовому році український експорт пшениці досягне 10 мільйонів тон. Пшениця є другою за величиною культурою у світі, виробництво якої у 2021/22 фінансовому році досягло нового рекорду - 779,3 млн тон. Очікується, що у 2023/24 фінансовому році

споживання пшениці сягне близько 774 мільйонів тон, майже на рівні попереднього сезону, завдяки внутрішньому споживанню кормів у Європейському Союзі, яке зросло через високі ціни на кукурудзу, що змусило переорієнтуватися на пшеницю [6; 7].

Зокрема, світове виробництво пшениці у 2022/23 МР встановило новий рекорд у 787,2 млн тон, що на 1% перевищить минулорічний показник (див. рис. 2.1). Світові запаси пшениці у 2022/23 МР збільшились на 0,67 млн тон до 267,52 млн тон.

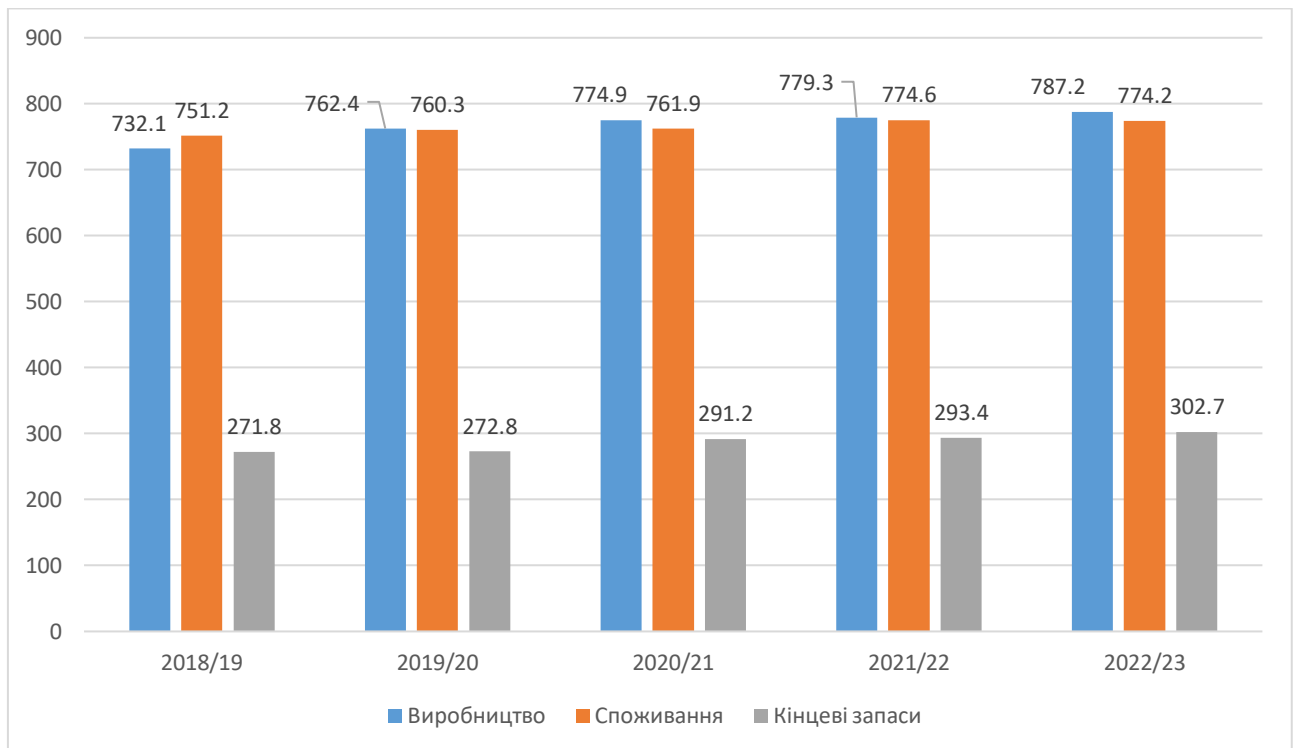

Рис. 2.1 - Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів пшениці в період 2018/23 МР (млн тон)

Джерело: [7]

Очікується, що експорт пшениці буде вищим за попередній прогноз на рівні 250,47 млн. тон. Однак експорт пшениці з Аргентини, Індії та України може зменшитися порівняно з попереднім сезоном. Що стосується імпорту, то закупівлі з Китаю, Ісламської Республіки Іран та Казахстану можуть скоротитися [6; 7]. Основне очікуване збільшення запасів пшениці пов'язане з гарними врожаями в ЄС та росії, де сприятливі погодні умови стимулювали виробництво пшениці. Майже рекордний врожай очікується також в

Австралії, хоча він буде дещо нижчим за минулорічний рекорд. В Аргентині прогнози виробництва пшениці були дещо знижені, але були затьмарені переглянутими показниками надлишків. Україна залишила свій прогноз врожаю пшениці без змін на рівні 20 млн тон, що на 38% менше, ніж торік.

За даними ФАО, пшениця вирощується в більш ніж 80 країнах і має широке розповсюдження, але лише на декілька країн припадає більша частина світового виробництва. Трійка найбільших країн-виробників залишилася незмінною: Китай, Індія та росія. Разом вони виробляють більше третини світового виробництва пшениці - 321,7 млн тон (41,28%) [6]. Провідними країнами-виробниками пшениці в 2022/23 році були: Китай (17%), Індія (12,5%), росія (8,4%), США (8%), Франція (5,4%), Австралія (3,2%), Україна (3,1%), Пакистан (3,4%), Канада та Аргентина (по 4%). Виробництво в основних країнах становило понад 80% світового виробництва пшениці в 2022/23 МР [6; 7] (див. рис. 2.2).

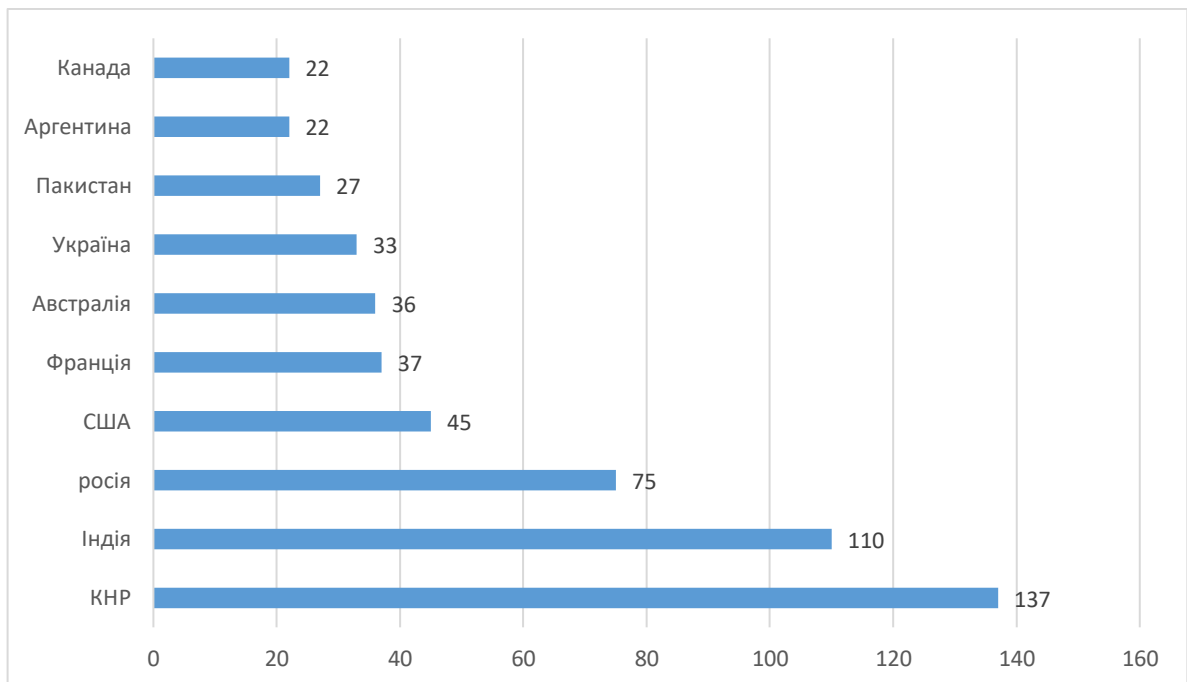

Рис. 2.2 - Основні країни-виробники пшениці в 2022/23 МР, (млн тон)

Джерело: [6]

Китай залишається світовим лідером з виробництва пшениці, незважаючи на скорочення посівних площ та зростання врожайності. Більша частина зерна продається на внутрішньому ринку, і лише близько 1 мільйона

тон експортується [2]. Пшениця є найважливішою сільськогосподарською культурою Індії, на яку припадає близько 68% загального виробництва зерна. У 2022-23 фінансовому році виробництво зерна в Індії досягло рекордного рівня в 109,6 мільйона тон завдяки зростанню врожайності до 3,52 центнера з гектара. Однак на виробництво пшениці впливають різні фактори, такі як скорочення посівних площ, повені під час сівби, дефіцит добрив і спекотна погода. У Сполучених Штатах пшениця є третьою за величиною культурою за площею, загальним доходом та обсягом сільськогосподарського виробництва після кукурудзи та сої [6, 7].

Україна досягла значного прогресу у виробництві пшениці у 2022/23 році, посівши сьоме місце у світі з часткою 3,1%. Україна також входить до п'ятірки найбільших світових експортерів пшениці. У минулому сезоні виробництво пшениці встановило новий рекорд - 33,01 млн тон, що на 7,59 млн тон більше, ніж у попередньому сезоні. Важливу роль відіграла кількість опадів у різних регіонах України. Загалом, світова площа під пшеницею зростає другий рік поспіль, досягнувши 222,3 млн га у 2022/23 фінансовому році. Лідерами в цьому секторі є Індія, росія та Китай [6; 7]. Це свідчить про глобальну тенденцію до збільшення виробництва пшениці для задоволення зростаючих потреб населення.

За даними Міністерства сільського господарства США (USDA), загальний обсяг міжнародної торгівлі пшеницею у 2022/23 МР зменшився на 3,5 млн тон порівняно з попереднім сезоном і сягнув 199,9 млн тон, що на 47% більше за останні 10 років (23 МР). За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), світовий експорт пшениці в 2022/23 році склав 195,6 млн тон, а експортна виручка - 55,8 млрд доларів США [7].

До п'ятірки найбільших країн-експортерів пшениці у 2022/23 році увійшли: росія, США, Австралія, Канада та Україна, а також Франція, Аргентина, Німеччина, Румунія та Індія [6; 7] (див. рис. 2.3). Ці країни

відіграють ключову роль у забезпеченні стабільних поставок пшениці на світові ринки, підтримуючи баланс попиту та пропозиції.

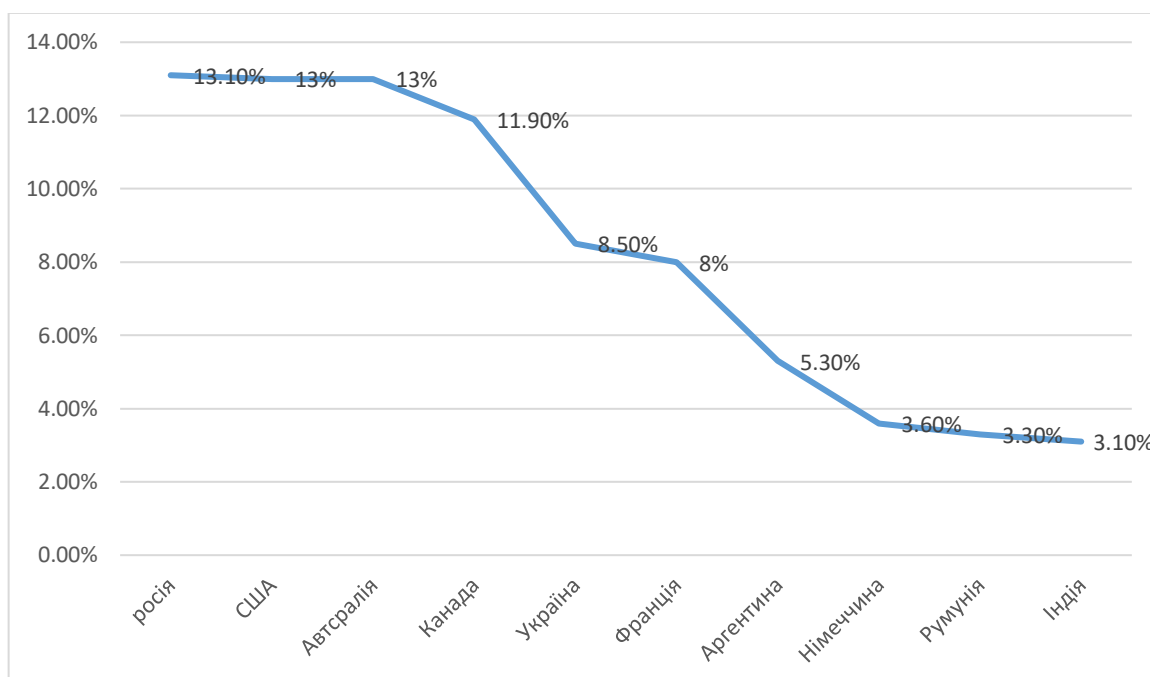

Рис. 2.3. - Основні країни-експортери пшениці в світі у 2022/23 МР, (%)

Джерело: [6]

За даними інформаційно-аналітичного агентства "АПК-Інформ", експортний потенціал української пшениці в 2022/23 фінансовому році (літо/весна) оцінюється в 12 млн тон, що на 36% менше, ніж у попередньому 2021/22 фінансовому році (18,7 млн тон) і на 28% менше, ніж у 2020/21 фінансовому році (18 млн тон). Зниження експорту пов'язане зі зменшенням загального врожаю зернових в Україні на 39% порівняно з попереднім роком (86 млн тон) до 52,3 млн тон та обмеженою пропускною спроможністю експортної інфраструктури країни.

Єгипет та Індонезія вже кілька років поспіль є найбільшими імпортерами зерна з України: у 2023/23 фінансовому році Єгипет та Індонезія закупили 2,9 млн і 2,5 млн тон української пшениці відповідно, що становить 16% і 14% від загального обсягу експорту. Туреччина входить до трійки найбільших імпортерів українського зерна (імпорт збільшився з 794 тис. тон до 1,9 тис. тон порівняно з попереднім роком, а її частка в експорті зросла з 5% до 10%). Серед країн-покупців української пшениці також є Марокко,

Туніс, Саудівська Аравія та Ліван, Індонезія, Єгипет, Туреччина, Пакистан, Бангладеш та Ємен [6; 7] (див. рис. 2.4):

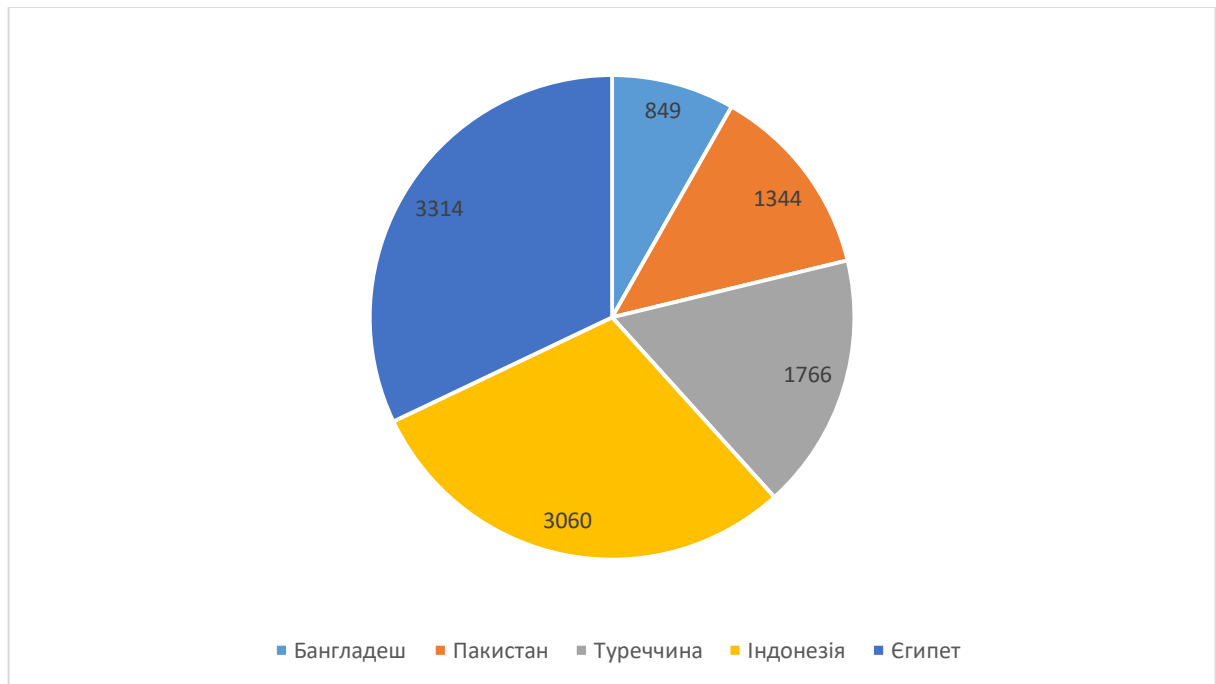

Рис. 2.4 - Основні країни-імпортери української пшениці в 2022/23 МР, (%)

Джерело: [6]

USDA повідомляє, що у 2022/23 МР урожай пшениці в Україні на рівні 19,5 млн тон, з яких 10 млн тон пішло на експорт і 10,2 млн тон - на внутрішнє споживання, тоді як світовий урожай пшениці на рівні 25 млн тон, з яких 9 млн тон пішло на експорт і 10,7 млн тон - на внутрішнє споживання.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до скорочення поставок хліба в арабський світ (Єгипет, Ліван та Ємен), де мільйони людей борються за виживання. Тому регіон сильно залежить від української пшениці, а дефіцит основних продуктів харчування призведе до збільшення кількості голодуючих [6]. Це також впливає на світові ринки, спричиняючи зростання цін на зерно та збільшуючи фінансовий тиск на країни, що імпортують продукти харчування.

За оцінками ФАО, світове виробництво фуражного зерна у 2022/23 році становить 146 млн тон (-2,8% р/р). Очікуване зниження врожайності кукурудзи в США через недостатню кількість опадів призведе до скорочення посівних площ та значного зменшення загальних запасів зерна [7] (див. рис.

2.5). Основними експортерами фуражного зерна є Аргентина, Австралія, Бразилія, Канада, ЄС, росія, США, Україна та Канада.

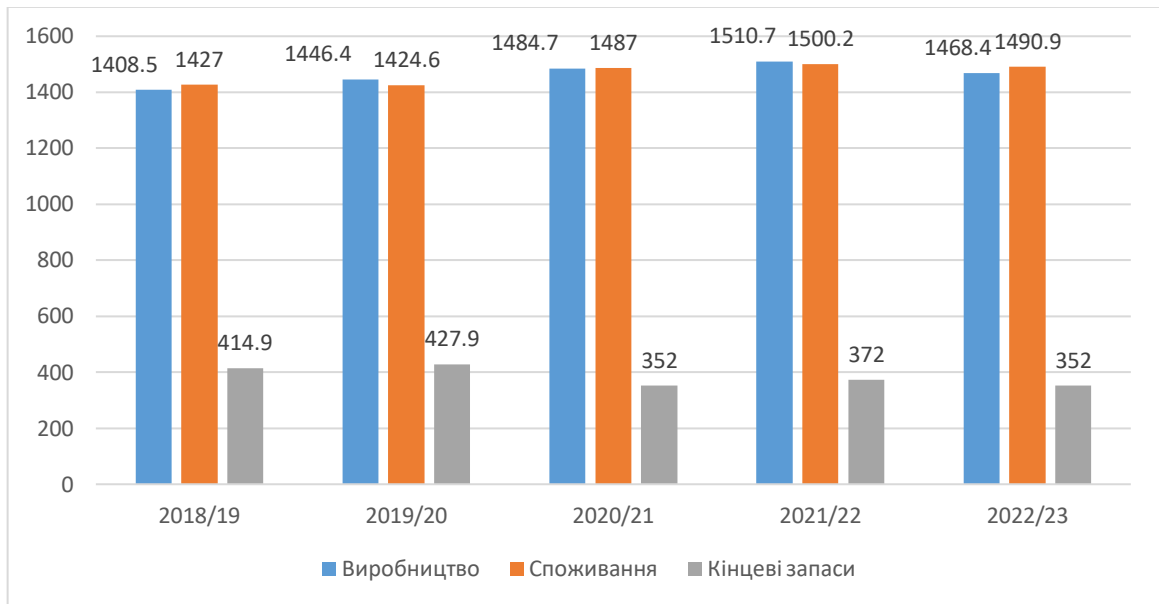

Рис. 2.5 - Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів фуражних зернових культур в період 2018/23 МР, (млн т)

Джерело: [7]

Таким чином, Україна є важливим гравцем на світовому ринку зерна і має потенціал для збільшення виробництва та експорту, що є ключовими елементами глобальної продовольчої безпеки. Наша країна є одним з провідних світових експортерів зерна. Неможливо недооцінити важливість поставок зерна з України, від яких залежать життя понад 400 мільйонів людей у всьому світі. Незважаючи на війну, сільськогосподарська продукція залишається основним джерелом доходу України. Однак у 2022/23 сезоні частку України в загальному виробництві основних зернових культур було зменшено з 4 до 2 відсотків, оскільки активні конфлікти в деяких регіонах скорочують посівні площі під зерновими та унеможливають проведення повноцінної посівної кампанії. Це зниження частки України на світовому ринку зернових ставить під загрозу стабільність глобальних продовольчих ланцюгів. Тим не менш, Україна все ще серед 10 найбільших світових виробників зернових у 2023/24 році. Завдяки стійкості аграрного сектору,

країна продовжує робити свій внесок у світову продовольчу безпеку, навіть у складних умовах.

2.2. Конку rentні позиції України на світовому ринку зерна

Історично сільське господарство є найважливішим і найперспективнішим сектором української економіки. Великі площі з високоякісними земельними ресурсами та сприятливі кліматичні умови визначають високий виробничий та експортний потенціал сільського господарства в міжнародній торгівлі. Станом на початок 2023 року посівна площа сільськогосподарських підприємств України становила 27,7 мільйона гектарів. Близько 14,8 млн га було задіяно під вирощування зернових, що на початок 2023 року становило 53% від загальної посівної площі українських агрохолдингів. Проаналізуємо динаміку посівних площ українських агрохолдингів з 2010 по 2023 рік (рис. 2.6).

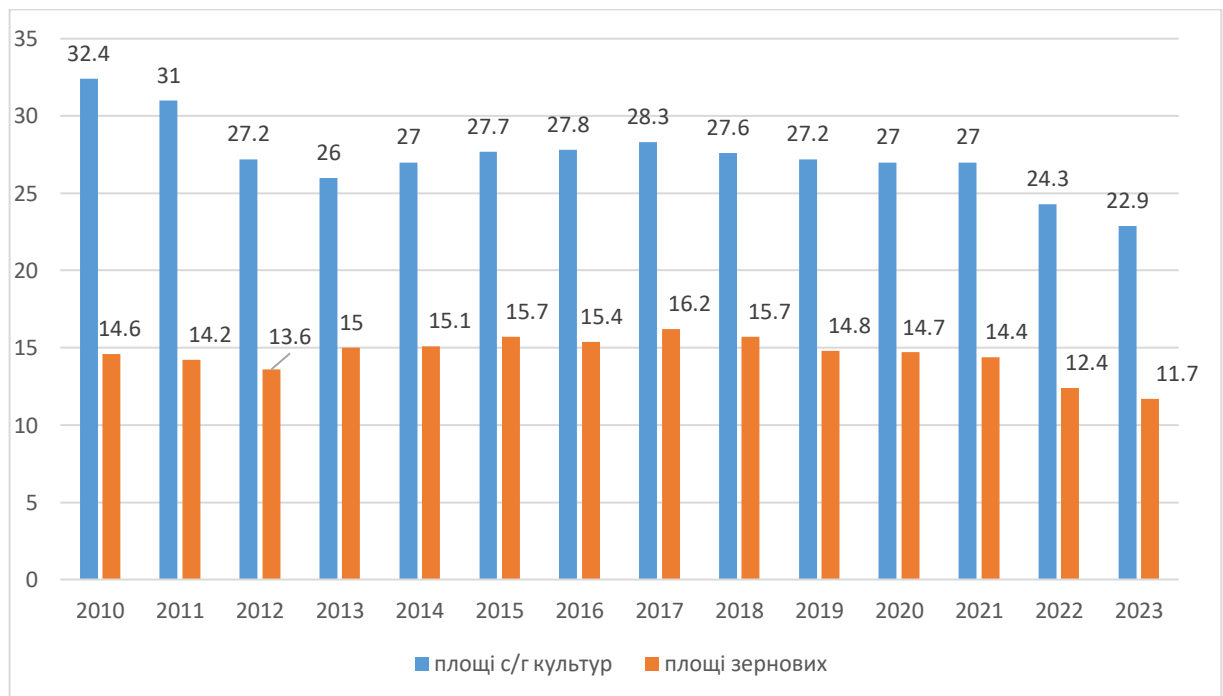

Рис. 2.6 - Динаміка посівних площ українських сільськогосподарських підприємств за 2010-2023 рр., млн га

Джерело: [3]

За період з 2010 по 2023 роки спостерігається загальне зменшення посівних площ українських сільськогосподарських підприємств. У 2010 році площі сільськогосподарських культур склали 32,4 млн га, а в 2023 році вони скоротилися до 22,9 млн га.

Площі зернових культур також зменшувалися протягом аналізованого періоду. Значення з 14,6 млн га в 2010 році впали до 11,7 млн га в 2023 році.

Хоч загальна тенденція спостерігалася в напрямку зменшення площ, протягом деяких років були спостережені коливання. Наприклад, у 2017 році та 2018 році відбувся тимчасовий зріст площ, але загалом це не компенсувало загальне зменшення за весь період.

Чинники, що впливають на цю динаміку, можуть включати зміни в агропромисловій політиці, економічну ситуацію, кліматичні умови, а також технологічні та інші фактори.

Виробництво зернових в Україні має нестійку тенденцію зміни через вплив багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів (Рис. 2.7).

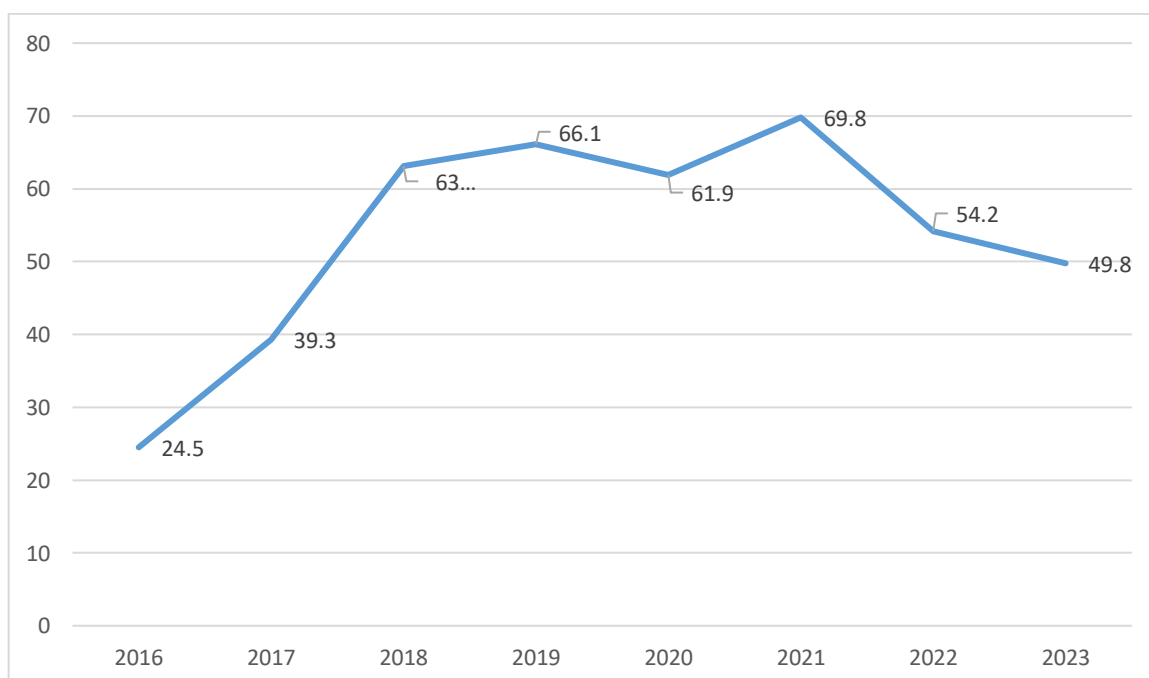

Рис. 2.7 - Динаміка виробництва зернових культур в Україні за період 2016-2023 рр., млн тон

Джерело: [4]

За період з 2016 по 2023 роки спостерігається загальне збільшення виробництва зернових культур в Україні. У 2016 році виробництво становило 24,5 млн тон, а в 2023 році ця цифра зросла до 49,8 млн тон.

Протягом аналізованого періоду виробництво зернових культур піддавалося річним коливанням. Наприклад, різке зростання було зафіксоване у 2017 та 2018 роках, коли виробництво збільшилося майже вдвічі.

Зміни у виробництві зернових культур можуть бути обумовлені різними факторами, такими як кліматичні умови, зміни в агропромисловій політиці, технологічні покращення та попит на ринку.

Детальний аналіз динаміки виробництва зернових культур може бути корисним для розробки стратегій в галузі сільського господарства, планування виробництва та прогнозування подальшого розвитку сільськогосподарського сектору.

Проаналізуємо місце України серед країн-виробників зерна. Виробництво зернових культур в цілому у світі та у розрізі країн-лідерів представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Величина і структура світового виробництва зернових культур за країнами за 2021-2023 роки

Країни світу	2021/2023		2021/2023	
	млн. тон.	%	млн. тон.	%
Китай	550	21	545,3	20,8
США	437,4	16,7	438,3	16,7
РФ	127,5	4,9	107,4	4,1
Бразилія	97,5	3,7	117	4,5
Україна	69,6	2,7	61,1	2,3
Аргентина	58,7	2,2	78,9	3
Канада	56,2	2,1	58	2,2
Індонезія	48,9	1,9	49,7	1,9
Пакістан	40,4	1,5	39,1	1,5
Мексика	36,9	1,4	35,7	1,4
Туреччина	33,8	1,3	28,3	1,1
Австралія	33,6	1,3	28,3	1,1
Таїланд	25,6	1	25,9	1
Інші країни	751	28,7	740	28,2
Всього	2616,8	100	2625,4	100

Джерело: [21]

Китай і США в 2021-2023 роках залишаються лідерами у виробництві зернових культур, займаючи перші два місця в рейтингу.

Деякі країни, такі як росія та Бразилія, зафіксували зниження виробництва зернових культур у 2023 році порівняно з 2021 роком. Натомість, інші країни, такі як Україна і Аргентина, показали збільшення виробництва протягом цього періоду.

Подальший аналіз структури виробництва зернових культур показує важливі регіональні та глобальні тенденції, такі як зростання виробництва в країнах Азії та Південної Америки.

Деякі країни зазнали змін у своєму рейтингу за цей період. Наприклад, Україна знизилася з п'ятого на шосте місце, а Бразилія піднялася з четвертого на третє місце. Загальна виробнича потужність зернових культур у світі підвищилася незначно з 2616,8 млн тон у 2021 році до 2625,4 млн тон у 2023 році. Це зростання відбулося завдяки покращенню технологій обробітку та збільшенню посівних площ.

В Україні виробництво зернових культур приблизно на 97% формується за рахунок таких трьох основних культур як: пшениця, кукурудза, ячмінь, причому, у 2023 році кукурудза становила 42% виробництва зернових культур, пшениця – 41%, ячмінь – 14%, та 3% - решта [2]. Проаналізуємо позиції України на світовому зерновому ринку як виробника зернових за чотири останні маркетингові роки у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Виробництво зернових культур у світі та Україні (за основними видами) за 2019-2023 роки, млн тон

Вид зернових	2019/20		2020/21		2021/22		2022/23	
	Світ	Україна	Світ	Україна	Світ	Україна	Світ	Україна
Пшениця	738,1	27,3	756,3	26,8	762,6	26	731,5	21,2
Кукурудза	1015,1	23,3	1127,8	28	1080,1	24,1	1123,7	20,9
Ячмінь	149,5	8,8	147	9,9	143,1	8,7	138,8	6,8
Всього	1902,7	59,4	2031,1	64,7	1985,8	59,8	1994	53,3

Джерело: [6]

Загальна виробнича потужність зернових культур у світі та в Україні зазнала певних коливань протягом вивчених років, з 2019/20 до 2022/23 року, але загалом залишалася на стабільному рівні.

Україна залишається значним виробником зернових культур, особливо кукурудзи, зберігаючи стабільний внесок у світове виробництво. Динаміка виробництва зернових культур у світі може впливати на аграрний сектор України, зокрема на експортні можливості та внутрішнє споживання.

Потенціал для подальшого розвитку виробництва зернових культур у Україні залишається значним, з огляду на її природні умови та аграрний потенціал.

Проаналізуємо зміну частки виробництва зернових культур України у світовому виробництві зернових культур на рисунку 2.8.

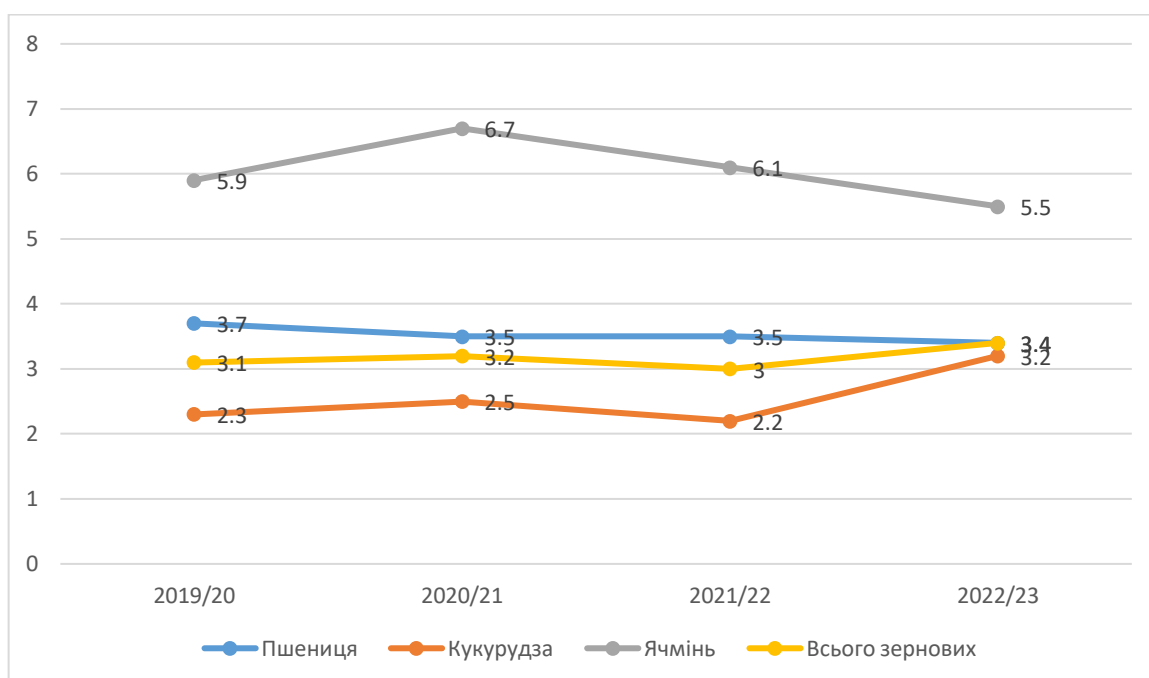

Рис. 2.8 - Динаміка частки виробництва зернових України у світовому виробництві зернових в цілому та за їх видами за 2019-2023 рр., %

Джерело: [6]

Україна зберігає свою позицію як один із провідних виробників зернових культур у світі, протягом вивченого періоду (2019-2023 рр.).

Наприклад, у 2019/20 році частка виробництва зернових у світі становила 3,1%, а в 2022/23 році вона зросла до 3,4%.

Види зернових культур відображають різні тенденції. Наприклад, частка виробництва кукурудзи зросла з 2,3% у 2019/20 році до 3,2% у 2022/23 році, тоді як частка пшениці зменшилась з 3,7% до 3,4% за відповідний період.

Характеристики виробництва зернових культур у світі впливають на експортні можливості України. Зростання частки виробництва кукурудзи може позитивно позначитися на обсягах експорту цього продукту.

Важливо враховувати динаміку частки виробництва зернових культур при формуванні стратегій розвитку аграрного сектору України. Наприклад, збільшення виробництва кукурудзи може стати стратегічно важливим у контексті розвитку біопаливної промисловості та вирощування продукції для тваринництва.

Отже, як показують результати аналізу, Україна гідно представлена на світовому ринку зернових культур як важливий виробник даного виду сільськогосподарської продукції. Разом з тим, Україна є важливим світовим експортером зернових. Обсяг експорту основних зернових культур України за 2019-2023 рр. відображений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Експорт основних зернових культур у світі та Україні за 2019-2023 рр., млн. тон

Вид зернових	2019/20		2020/21		2021/22		2022/23	
	Світ	Україна	Світ	Україна	Світ	Україна	Світ	Україна
Пшениця	171,7	17,4	182,4	18,1	184	17,8	175,4	15
Кукурудза	145,2	16,6	142,3	21,3	152,8	18	171,9	15,4
Ячмінь	27,6	4,7	29,6	5,3	26,9	3,2	25,6	2,7
Всього	344,5	38,7	354,3	44,7	363,7	39	372,9	32,1

Джерело: [7]

За період 2019-2023 рр. загальний обсяг експорту основних зернових культур зі світового ринку показав певний зростання, з 344,5 млн тон у 2019/20 році до 372,9 млн тон у 2022/23 році.

Україна також збільшила свій внесок у світовий експорт зернових. Наприклад, обсяг експорту пшениці зріс з 17,4 млн тон у 2019/20 році до 18,1 млн тон у 2020/21 році, але зменшився до 15 млн тон у 2022/23 році.

Різні види зернових культур показують відмінну динаміку експорту. Наприклад, кукурудза демонструє стабільне зростання експорту як у світі, так і в Україні, в той час як пшениця й ячмінь показують менш стабільні результати.

Зміни у експорті зернових культур мають великий вплив на світову торгівлю та економічну ситуацію країн-експортерів. Розвиток експорту може забезпечити стабільність та розвиток аграрного сектору.

Іншими словами, в усі роки досліджуваного періоду Україна займала важливу позицію на світовому ринку зерна не лише як виробник, а й як експортер зерна, і ця позиція значно покращилася (на 3%) минулого року. Це пов'язано зі значним збільшенням експорту кукурудзи та ячменю і незначним зменшенням експорту пшениці. Повній реалізації виробничого та експортного потенціалу зернового ринку України перешкоджають такі основні проблеми: Вкрай нерозвинена наземна та водна експортна інфраструктура, перевантаженість елеваторів та портів, висока вартість та низька якість зберігання зерна на елеваторах, нестабільні та відносно великі коливання цін на зерно, особливо через нестабільність національної валюти, застаріле обладнання та техніка і неефективні методи ведення сільського господарства, низька врожайність зернових [16, с. 133-134].

Проведене дослідження дозволило визначити перспективні напрями покращення позицій України на світовому ринку зерна. Це: відкриття нових ринків збуту та збільшення частки ринку зерна за рахунок підвищення якості зерна та поглиблення переробки; оптимізація землекористування та використання земельних ресурсів; збільшення виробництва та якості зерна за рахунок залучення іноземних інвестицій для розвитку матеріально-технічної бази та технологій сільськогосподарського виробництва; подальший розвиток ринкової інфраструктури та раціональне державне регулювання зернового

ринку. Максимально використовуючи ресурсний потенціал України (висока родючість ґрунтів, сприятливі кліматичні умови, дешева робоча сила) та подолавши існуючі проблеми на внутрішньому ринку зерна, Україна може не тільки зберегти, але й зміцнити свої позиції як важливої та успішної країни на світовому ринку зерна.

2.3. Оцінка зернового експортного потенціалу України

Відомо, що Україна має значний потенціал у сільському господарстві, зокрема в вирощуванні зернових культур. Цей потенціал робить країну одним з провідних гравців на світовому ринку зернових. Оцінка експортного потенціалу зернових культур стає ключовим завданням для України, оскільки вона постійно стикається з конкуренцією на міжнародних ринках та має стратегічний інтерес у максимізації вивезення своєї продукції. У цьому контексті важливо проаналізувати різноманітні аспекти, які впливають на експортний потенціал зернових культур України, від урожайності та технологічних можливостей до міжнародної кон'юнктури та ринкових тенденцій. Важливим фактором є також розвиток інфраструктури та логістики, які забезпечують ефективне транспортування зернових до портів і кінцевих споживачів. Крім того, впровадження сучасних агротехнологій і покращення якості продукції сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українського зерна на світовій арені.

Розрахуємо ключові показники, які допоможуть нам оцінити експортний потенціал ринку зерна України на основі наданих даних у пункті 2.2 цього розділу.

1. Виробництво зернових культур в Україні:

Середньорічне виробництво зернових за період 2017-2023 років: $(39,3 + 63,1 + 66,1 + 61,9 + 69,8 + 54,2 + 49,8) / 7 = 56,6$ млн тон.

2. Частка України в світовому виробництві зернових (рис. 2.9):

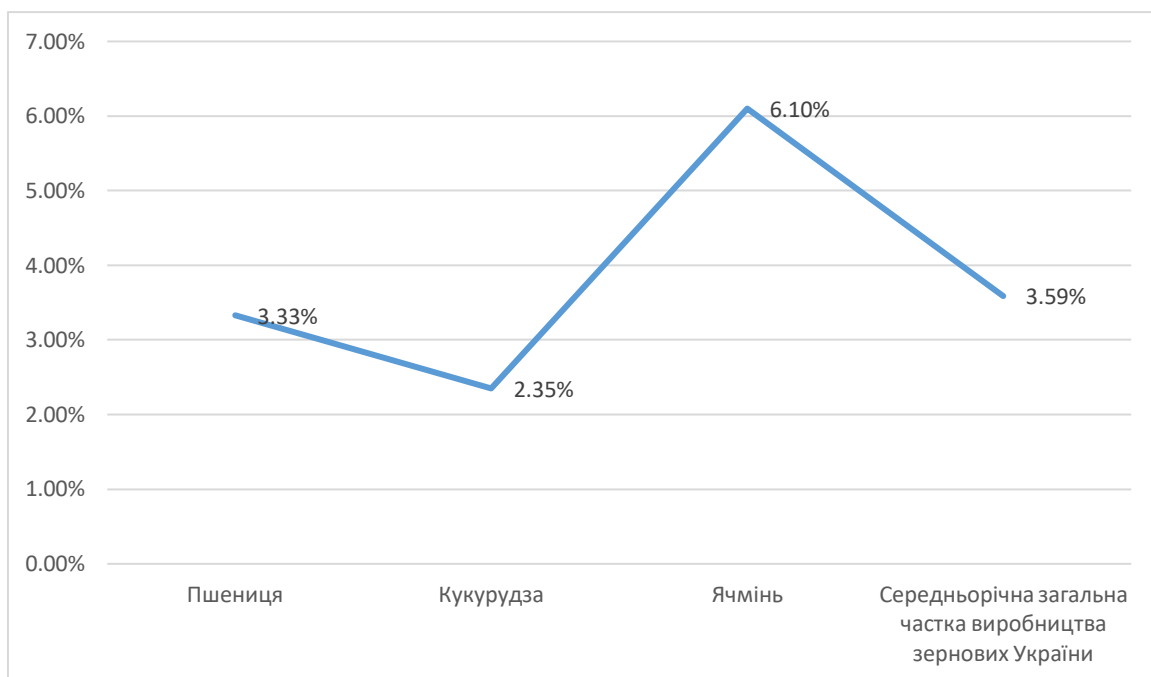

Рис. 2.9 - Частка України в світовому виробництві зернових за 2019-2023 рр.

Джерело: складено автором [28]

Середньорічна частка виробництва України в світовому виробництві зернових за період 2019-2023 років:

Пшениця: $(21,2 + 26 + 26,8 + 26,8 + 27,3) / (731,5 + 762,6 + 756,3 + 756,3 + 738,1) / 5 = 3,33\%$

Кукурудза: $(20,9 + 24,1 + 28 + 28 + 23,3) / (1123,7 + 1080,1 + 1127,8 + 1127,8 + 1015,1) / 5 = 2,35\%$

Ячмінь: $(6,8 + 8,7 + 9,9 + 9,9 + 8,8) / (138,8 + 143,1 + 147 + 147 + 149,5) / 5 = 6,1\%$

Середньорічна загальна частка виробництва зернових України: $(3,33 + 2,35 + 6,1) / 3 = 3,59\%$.

3. Експорт основних зернових культур з України:

Середньорічний експорт зернових за період 2019-2023 років: $(38,7 + 44,7 + 39 + 32,1) / 4 = 38,125$ млн тон

Тепер, підсумуємо отримані дані:

Середньорічне виробництво зернових українськими виробниками становить приблизно 56,6 млн тон.

Середньорічна частка України в світовому виробництві зернових складає приблизно 3,59%.

Середньорічний експорт зернових з України становить приблизно 38,125 млн тон.

Ці показники допоможуть нам краще зрозуміти експортний потенціал ринку зерна України та його конкурентоспроможність на світовій арені.

Розглянемо додаткові показники та розрахунки для оцінки експортного потенціалу ринку зерна України.

1. Коефіцієнт експортної інтенсивності:

Цей коефіцієнт відображає співвідношення між експортом та виробництвом. Визначається як відношення середньорічного експорту до середньорічного виробництва зернових:

Коефіцієнт експортної інтенсивності = (Середньорічний експорт зернових / Середньорічне виробництво зернових) * 100%.

Коефіцієнт експортної інтенсивності = (38,125 млн тон / 56,6 млн тон) * 100% $\approx$ 67,35%.

2. Коефіцієнт експортної концентрації:

Цей коефіцієнт відображає ступінь концентрації експорту на основі виробництва. Визначається як відношення середньорічного експорту до світового виробництва зернових:

Коефіцієнт експортної концентрації = (Середньорічний експорт зернових / Середньорічне світове виробництво зернових) * 100%.

Коефіцієнт експортної концентрації = (38,125 млн тон / 1994 млн тон) * 100% $\approx$ 1,91%.

3. Коефіцієнт експортної стабільності:

Цей коефіцієнт відображає ступінь стабільності експорту протягом років. Для його розрахунку можна використовувати коефіцієнт варіації або інші методи.

Для розрахунку коефіцієнта експортної стабільності можемо скористатися відсотковим відхиленням середньорічного експорту зернових від середньорічного значення за весь період спостереження. Це допоможе нам визначити, наскільки змінливим було експортне виробництво зернових культур протягом років.

Обчислимо середньорічне значення експорту зернових за весь період:

Середньорічний експорт зернових = $(38,7 + 44,7 + 39 + 32,1) / 4 = 38,125$ млн тон.

Обчислимо відсоткове відхилення щорічного експорту від середньорічного значення:

Відсоткове відхилення щорічного експорту = $((38,7 - 38,125) / 38,125) * 100\% \approx 1,5\%$.

- $((44,7 - 38,125) / 38,125) * 100\% \approx 17,3\%$;

- $((39 - 38,125) / 38,125) * 100\% \approx 2,3\%$;

- $((32,1 - 38,125) / 38,125) * 100\% \approx -15,9\%$.

Обчислимо середнє абсолютне відхилення від середнього:

Середнє абсолютне відхилення = $(|1,5| + |17,3| + |2,3| + |15,9|) / 4 \approx 9,275\%$

Отже, отримали середнє абсолютне відхилення від середнього приблизно на рівні 9,275%. Це дозволяє нам приблизно оцінити стабільність експортного виробництва зернових культур в Україні протягом років. Чим менше це значення, тим стабільніше експорт.

Ці додаткові розрахунки допомогли нам отримати більш повну картину експортного потенціалу ринку зерна України та оцінити його стабільність, концентрацію та інтенсивність.

З основних даних та розрахунків можна зробити деякі висновки щодо оцінки експортного потенціалу ринку зерна України:

1. Високий рівень виробництва: середньорічне виробництво зернових культур в Україні складає близько 56,6 мільйонів тон. Це вказує на значний потенціал країни щодо задоволення внутрішнього попиту та вивезення на зовнішні ринки.

2. Міжнародна конкурентоспроможність: частка України в світовому виробництві зернових складає приблизно 3,59%. Це свідчить про значний внесок країни у світове зернове виробництво, що підвищує її конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

3. Стабільність експорту: хоча експортне виробництво зернових культур може зазнавати коливань, середнє абсолютне відхилення від середнього становить приблизно 9,275%. Це свідчить про те, що експортний потенціал ринку зерна України має певний ступінь стабільності протягом років.

4. Потенціал для підвищення експорту: незважаючи на великий обсяг виробництва та високу конкурентоспроможність, є можливості для подальшого збільшення експорту зернових культур. Наприклад, вдосконалення інфраструктури, підвищення ефективності вирощування та збільшення доступу до нових ринків.

Отже, загальна оцінка експортного потенціалу ринку зерна України позитивна, проте для максимізації цього потенціалу необхідно продовжувати працювати над підвищенням продуктивності та конкурентоспроможності українського сільськогосподарського сектора.

2.4. Формування ефективного механізму реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку зерна

Україна, як одна з провідних аграрних держав світу, має значний потенціал у сфері виробництва та експорту зернових культур. Її роль на світовому ринку зерна постійно зростає, визначаючи глобальні тренди та впливаючи на цінову динаміку. Формування ефективного механізму реалізації експортного потенціалу стає важливою стратегічною задачею для українського аграрного сектору. У цьому контексті розгляд та аналіз динаміки виробництва, експорту та конкурентоспроможності зернових культур набуває особливої важливості. Від того, наскільки успішно Україна зможе реалізувати

свій експортний потенціал на світовому ринку зерна, залежить не лише економічний стан аграрного сектору, але й загальний розвиток національної економіки.

12 травня 2022 року Європейська Комісія та країни-члени ЄС, що межують з Україною, запустили "Дорогу солідарності Україна-ЄС". "Дорога солідарності" є важливим коридором для українського сільськогосподарського експорту, а також імпорту та експорту інших товарів. Однак пропускна спроможність "Дороги солідарності" вже вичерпана. Тому 18 листопада 2022 року було оголошено, що Європейська Комісія терміново надасть гранти на суму 250 мільйонів євро на розвиток експортних "Доріг солідарності", що дозволить скоротити час очікування та покращити рух на пунктах пропуску та під'їздах [24].

Через фонд Connecting Europe Facility (CEF) буде мобілізовано 50 мільйонів євро на інфраструктуру, необхідну для подальшого збільшення пропускної спроможності "маршруту солідарності".

Європейський інвестиційний банк також інвестував до 300 мільйонів євро в проекти, які відповідають цілям "Дороги солідарності" до кінця 2023 року. Європейський банк реконструкції та розвитку інвестував таку ж суму між 2022 і 2023 роками. Ще 100 мільйонів доларів США надав Світовий банк.

Малі сільськогосподарські виробники відчували нестачу коштів через те, що банки скоротили кредитування (наприклад, кредити надавалися лише на техніку, а не на нерухомість, таку як існуючі елеватори).

У 2022 році було запущено урядову програму здешевлення кредитів "5-7-9", якою скористалися понад 30 000 агровиробників та видано кредитів на суму близько 68 млрд грн.

- 38,5 млрд грн на посівну (до 1 червня).
- 25,6 млрд грн було профінансовано в рамках Програми портфельного гарантування на 80%.
- Лідерами за обсягами фінансування стали Київська, Кіровоградська, Вінницька та Одеська області .

Серед міжнародних фінансових програм підтримки аграрного сектору - програми Європейського Союзу. Прямі субсидії для малих фермерів (засоби виробництва та послуги для виробництва продуктів харчування та сільськогосподарської діяльності) сягнули 54 млн євро [27].

Усі національні та міжнародні субсидії розподіляються лише через національні сільськогосподарські реєстри.

Понад 5 відсотків земельного фонду України, тобто понад 2 мільйони гектарів, було порушено: з 2014 року постраждало від 150 000 до 180 000 км², що становить 25-30% від загальної площі. За попередніми оцінками, загальна вартість робіт становить близько 2 мільярдів євро .

Необхідні інвестиції в аграрний сектор України протягом наступних 10 років становлять 37 мільярдів доларів США . За даними Мінагрополітики, основними галузями, які фінансуватимуться, будуть тваринництво, садівництво, переробка, зрошення та біоенергетика.

Оскільки аграрний сектор вже зазнав мільярдних прямих збитків, ще однією сферою, яка має бути вирішена в майбутньому, є компенсація наслідків завданої шкоди. З цією метою передбачається створення "Фонду для ліквідації наслідків агресії" за рахунок конфіскованих активів держави-агресора росії. Також буде створено "Фонд відновлення України", який буде управлятися українськими партнерами-донорами і фінансуватиме проекти розвитку в Україні, в тому числі в аграрному секторі. Крім того, планується створення "Національного фонду відновлення сільськогосподарського виробництва на неокупованих територіях", який матиме доступ до фінансової допомоги від країн-партнерів, міжнародних фінансових інституцій, великих міжнародних компаній та заморожених і конфіскованих активів. Кошти росії, пожертви юридичних та фізичних осіб, міжнародних гуманітарних організацій та благодійних фондів [31].

Інвестиції в розвиток інфраструктури оцінюються в 5,6 мільярда доларів США. Це, зокрема, включає в себе наступне:

- відновлення пошкодженої інфраструктури;

- будівництво нових іригаційних систем;
- будівництво "сухих портів" (мають бути вигідними як альтернативні морські логістичні маршрути);
- модернізація інфраструктури в Дунайському регіоні (порти Ізмаїл, Рені та Усть-Дунайськ). Наразі порти працюють на поточному рівні пропускної спроможності. Основною проблемою є наявність парку вантажних автомобілів для завантаження (підключення); станом на 1 листопада 2023 року завершено першу чергу нового терміналу Niblon в Ізмаїлі, який буде обробляти 300 000 тон на місяць.

Питання збільшення експорту пов'язане з цією різноманітною командою гравців, які гарантують функціонування торговельного сектору. Банки готові фінансувати українських зернотрейдерів лише тоді, коли вантажі залишають Чорне море.

Страховики так само неохоче відшкодовують збитки судновласникам, які прямують в Україну або з України, що змушує український уряд вживати заходів для захисту судновласників, які можуть або хочуть відправити свої судна в порт.

Це не означає, що українське зерно не може потрапити на ринок. Існують маршрути вантажними автомобілями вздовж Дунаю до таких портів, як Ізмаїл, Рені та Усть-Дунайськ, а потім баржами до Констанци в Румунії, але можливості експорту з цих нових вузлових портів ускладнюються існуючою інфраструктурою та географічними обмеженнями.

Деякі компанії, такі як Harvest, інвестували в нові склади вздовж Дунаю і визнають важливість інвестування сюди в найближчі місяці. Однак альтернативи великим глибоководним портам Одеси та Чорноморська немає [28].

Ось чому міжнародна спільнота та компанії, що ведуть бізнес з Україною, повинні втрутитися, щоб підтримати Україну та її фермерів. Очевидно, що відкриття експортних маршрутів, вивільнення потужностей для зберігання та стимулювання торгівлі зерном, що принесе більше іноземної

валюти в Україну, матиме значний вплив не лише на українську економіку та фермерів, а й на споживачів у всьому світі.

З цією метою слід запропонувати кілька нових кроків. Перший - підтримати спільне рішення Туреччини, Румунії та Болгарії щодо підтримки ініціативи будівництва хвилерізу в Чорноморському регіоні.

Цей захід спрямований на підвищення морської безпеки, підтримку важливого для України експорту зерна та фінансування української економіки і бюджету. Інші міжнародні партнери були виключені з цієї ініціативи, щоб уникнути ескалації напруженості, але такі додаткові заходи, які сприяють безпеці суден та їхніх екіпажів, повинні бути підтримані.

Іншою ініціативою є створення нового фонду, спрямованого на подолання значних торговельних обмежень, зокрема, шляхом фінансування та страхування українського експорту зерна [22].

Цей фонд міг би підтримати компанії, які бажають вести бізнес в Україні, і водночас прокласти шлях для подальших інвестицій, необхідних для підтримки експортного потенціалу України. Створивши фонд з цією метою, міжнародні партнери можуть надати Україні значну соціальну та політичну підтримку і гарантувати повернення своїх інвестицій.

Існування такого фонду гарантує стабільність поточної та майбутньої діяльності і прокладає шлях до наступного сезону, коли українська сільськогосподарська продукція досягне експортних терміналів і, зрештою, вийде на світовий ринок. Нарешті, міжнародні партнери могли б надати кошти для сприяння розвитку зернопереробної галузі. Нові переробні підприємства могли б забезпечити більшу частку вартості української зернової продукції.

Це також принесе соціальні вигоди у вигляді нових робочих місць та досвіду, а також доповнить український експорт продукцією з високою доданою вартістю.

Міжнародна бізнес-спільнота готова брати участь у цих ініціативах, але потрібна більша підтримка на міжнародному політичному рівні. У той час, коли міжнародні партнери шукають інноваційні та різноманітні шляхи

підтримки та залучення України, сприяння відновленню одного з основних секторів української економіки - зернового, який має значний вплив на життя як України, так і країн, що розвиваються, було б виграшним для всіх.

Стосовно відновлення потужностей зі зберігання зерна та ланцюга постачання від збору врожаю до експорту : у травні 2022 року 14% елеваторів були зруйновані, а 10% знаходилися на окупованих територіях. Враховуючи поточну ситуацію на лінії фронту, найбільшу цінність для зберігання зерна матимуть елеватори в західному регіоні. Їх орієнтовна потужність - 9 мільйонів тон. Незважаючи на війну, на цих територіях наразі ведеться будівництво елеваторів, але це навряд чи суттєво змінить ситуацію [9]. У новому проекті, що фінансується Японією, ФАО вирішуватиме проблеми зберігання шляхом надання дрібним фермерам поліетиленових мішків для зберігання зерна, обладнання для завантаження та розвантаження зерна, а також довгострокових модульних зерносховищ. Цільова група складається з малих та середніх фермерів у 15 регіонах. Зберегти виробничий потенціал українських фермерів , забезпечити майбутню стійкість виробництва тм доступ до альтернативних ринків, щоб вони могли продовжувати виробляти, безпечно зберігати та продавати свою продукцію. Це має вирішальне значення для продовольчої безпеки, захисту засобів до існування, зміцнення продовольчої безпеки України та можливості сталого та адекватного постачання за доступними цінами до інших країн, які залежать від життєво важливого для України імпорту зерна. Крім того, проект надасть технічну підтримку уряду у створенні альтернативних маршрутів експорту зерна та сприятиме швидкому розвитку технічного потенціалу Інституту в Ізмаїлі, що дозволить фермерам відповідати міжнародним стандартам, у тому числі у сфері контролю якості та сертифікації зерна , а також ініціювати національну програму закупівлі зернової продукції у виробників за економічно обґрунтованими цінами.

Щодо фінансування програм розмінування - за даними Спілки піонерів України, близько 83 000 км² наразі забруднені різними видами

вибухонебезпечних предметів. Наприклад, за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), вартість розмінування в Хорватії становить приблизно 1,25 євро за км², тоді як вартість знищення протипіхотних мін - 0,56 євро. Якщо взяти до уваги ці витрати, то вартість розмінування в Україні становить понад 10 мільярдів доларів США лише в цьому регіоні [1].

Також хотілось би зазначити про перехід України від експорту сировини до експорту продукції з доданою вартістю. Це дозволить Україні перетворитися з простої аграрної країни на високотехнологічну аграрну країну і вирішити проблему забезпечення глобальної продовольчої безпеки.

Україна також є одним з провідних світових постачальників ріпакової та соняшникової олії. За даними USDA, у 2020 році Україна була другим найбільшим у світі постачальником ячменю, четвертим найбільшим експортером кукурудзи та п'ятим найбільшим продавцем пшениці [13]. Такі оптимістичні результати останніх років дозволили Україні активно розвивати свій аграрний сектор. Однак ризики, пов'язані зі зміною клімату, триваючою пандемією та війною Росії проти України, загрожують загальному експортному потенціалу сектору. Війна в Україні призвела до блокування портів, пошкодження залізничних вузлів та дорожнього покриття, що спричинило проблеми в логістичному ланцюжку доставки сільськогосподарської продукції за кордон та затримки в постачанні палива на великі інфраструктурні об'єкти (елеватори, склади тощо). Крім того, не всі посівні площі можна обробляти. Наприклад, деякі райони на сході та півдні все ще окуповані російськими військами, в регіоні відбуваються активні ракетні обстріли, низка сільськогосподарської техніки була знищена окупаційними військами, поля заміновані. Останніми роками сільське господарство було важливим сектором української економіки, на який припадало понад 40% експортних надходжень.

Тому агросектору необхідно адаптуватися до нових умов у регіоні, де не ведуться активні бойові дії. Через те, що ринок сільськогосподарської

продукції є висококонкурентним, зовнішньоторговельна стратегія українського агробізнесу часто потребує вдосконалення.

Основними шляхами розвитку цієї стратегії є:

- розширення географічної структури експорту, зокрема за рахунок освоєння ринків Азії та Африки;
- збільшення споживання зернової продукції внаслідок стабільного зростання населення;
- переорієнтація на нові логістичні маршрути, зокрема залізничний та автомобільний транспорт, а також використання портів сусідніх країн під час військових дій на території України;
- підвищення якості експортної продукції, головним чином за рахунок підвищення ефективності транспортування.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити якість роботи підприємств, покращити їх конкурентні позиції на зовнішніх ринках, збільшити прибутки та розвиватися в позитивному напрямку.

Кожна з вищезазначених стратегій має як безсумнівні переваги, так і недоліки, які слід оцінювати, перш за все, з точки зору характеристик продукції. Однак експорт, спільні підприємства та прямі інвестиції є важливими інструментами забезпечення національного економічного процвітання в контексті інтеграції України до ЄС. Вибір стратегії виходу на зовнішній ринок визначає прибутковість, конкурентоспроможність та життєздатність підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому для успішного функціонування в глобальному економічному просторі підприємствам необхідно розробляти ефективні стратегії виходу на зовнішні ринки, функціонування на них та адаптації до ринкових умов.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження у дипломній роботі можна зробити наступні висновки:

По-перше, проаналізувавши аграрний сектор України, ми можемо впевнено сказати, що він є ключовим компонентом національної економіки завдяки своєму значному потенціалу виробництва та експорту сільськогосподарської продукції. Сучасні умови глобалізації відкривають нові можливості для розширення ринків збуту української продукції, а відкритість до світового ринку сприяє підвищенню експортних доходів, стимулює розвиток всього аграрного комплексу, забезпечує продовольчу безпеку та економічне зростання країни.

По-друге, провівши оцінку експортного потенціалу підприємства, ми визначили, що він включає інтеграцію статичного та динамічного підходів, а до основних методів оцінки належать кількісні методи (коефіцієнти, відсотки, вартісні показники), експертні методи, дохідний метод, витратний метод та ринковий метод. Загалом ефективна оцінка експортного потенціалу дозволяє визначити можливості підприємств на міжнародних ринках, їх конкурентні переваги та недоліки, а також стратегічні напрями розвитку експортної діяльності.

По-третє, розглядаючи тему загальної стратегії розвитку підприємства, ми проаналізували, що зовнішньоекономічна стратегія підприємства є її важливою складовою. Також, ми розглянули необхідність врахування внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на формування стратегії ЗЕД, та основних форм виходу на зовнішні ринки: експорт, спільні підприємства та міжнародне інвестиційне співробітництво. Досить важливими елементами зовнішньоекономічної стратегії є розвиток позитивного експортного іміджу, диверсифікація експортних ринків та створення сприятливих умов для експорту.

По-четверте, ми визначили, що світовий ринок зерна зазнав значних змін останніми роками, і це вплинуло на виробництво, споживання та торгівлю зерновими культурами. Провідними країнами-виробниками зерна є Китай, Індія, США, Росія та Бразилія, які разом забезпечують значну частину світового виробництва. Зміни клімату, геополітичні конфлікти та економічні фактори мають суттєвий вплив на світовий ринок зерна. Наприклад, Китай залишається найбільшим виробником пшениці, проте більша частина її споживається всередині країни. Індія також значно збільшила своє виробництво пшениці, що дозволяє задовольняти внутрішній попит та експортувати залишки. США є одним з найбільших експортерів зерна, зокрема кукурудзи та пшениці, забезпечуючи значну частку світової торгівлі. Водночас, росія і Бразилія продовжують збільшувати обсяги виробництва та експорту зерна, завдяки сприятливим кліматичним умовам та інвестиціям у сільськогосподарські технології. На жаль, політичні та економічні санкції накладені на країну-агресорку не повністю впливають на її експортний потенціал.

По-п'яте, ми проаналізували, що сільське господарство залишається найважливішим сектором української економіки з великим виробничим та експортним потенціалом. Аналіз динаміки посівних площ та виробництва зернових культур показує, що Україна залишається значним виробником зернових, особливо кукурудзи. Незважаючи на скорочення посівних площ, виробництво зернових зросло, що свідчить про високу врожайність та ефективність аграрного сектора.

По-шосте, провівши аналіз експортного потенціалу у зерновому секторі, ми можемо стверджувати, що він підтверджується стабільним зростанням обсягів виробництва та експорту зернових культур. Основні проблеми, що стримують реалізацію цього потенціалу, включають нерозвиненість експортної інфраструктури, високу вартість зберігання зерна, нестабільність цін та інші внутрішні чинники. Однак подолання цих проблем та ефективне

використання ресурсного потенціалу країни можуть сприяти зміцненню позицій України на світовому ринку зерна.

Проведене дослідження дозволило оцінити місце України на світовій арені та визначити ключові аспекти експортного потенціалу аграрного сектору України задля його реалізації на світовому ринку. Розвиток позитивного експортного іміджу країни, активне просування продукції та послуг на міжнародному ринку, диверсифікація експортних ринків та створення сприятливих умов для експорту є ключовими аспектами для успішної реалізації експортного потенціалу України. Важливим елементом стратегій виходу на зовнішні ринки є співпраця з міжнародними партнерами, торговельні угоди, спільні проекти, обмін досвідом та технологіями.

З урахуванням зазначених аспектів, для покращення позицій України на світовому ринку зерна доцільно здійснити наступні заходи:

- Підвищення якості зернової продукції шляхом впровадження нових технологій та покращення системи контролю якості.
- Розвиток експортної інфраструктури, включаючи модернізацію транспортної та логістичної мережі, розширення можливостей зберігання та перевалки зерна.
- Здійснення комплексних заходів з підтримки експортної діяльності аграрних підприємств.
- Оптимізація землекористування та підвищення ефективності використання земельних ресурсів.
- Залучення іноземних інвестицій для розвитку матеріально-технічної бази та технологій сільськогосподарського виробництва.
- Розвиток ринкової інфраструктури та раціональне державне регулювання зернового ринку.
- Активне просування української продукції на міжнародному ринку, участь у виставках та ярмарках, покращення корпоративної соціальної відповідальності.

Максимально використовуючи ресурсний потенціал України та подолавши існуючі проблеми на внутрішньому ринку зерна, Україна може не тільки зберегти, але й зміцнити свої позиції як важливої та успішної країни на світовому ринку зерна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / Наук. ред. В. Юрчишин. Київ : Центр Разумкова, 2022. 103 с.
2. Голомша Н.Є., Дзяди́кевич О.Я. Конку́рентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. Економіка АПК. 2022. №11 (277). С. 61-66.
3. Дзяди́кевич О.Я. Стратегічний аналіз підвищення конкурентоспроможності українського зерна на світовому ринку. International Scientific Journal «Internauka». Series: «Economic Sciences». URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15254353167351.pdf>.
4. Економічна правда. веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/06/12/625905/>
5. Збарський В.К., Николюк О.Д. Пріоритети інвестиційної діяльності фермерських господарств. Економіка АПК. 2020. № 5. С. 67–71.
6. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О.Д., Євтушенко В.Д. Ринок зерна в Україні та його стабілізація. Економіка АПК. 2022. № 4. С. 29-38.
7. Інформаційно-аналітична агенція «АПК-Інформ». веб-сайт. URL: <http://www.apk-inform.com/ru/analitycs>
8. Ірина Грузінська, Альона Смагіна, Мануел Айрапетов, Віталій Жигадло Зелена книга «регулювання ринку зерна». URL: http://www.eu4business.eu/files/medias/regulation.gov_ua_regulyuvannya_rinku_zerna.1506350134.pdf.
9. Карпенко А.М. Концептуальні засади організації ринку землі сільськогосподарського призначення в Україні. Економіка та управління АПК. 2022. № 2. С. 40-47. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecupark_2022_2_6_10.

10. Карпенко А.М. Концептуальні засади організації ринку землі сільськогосподарського призначення в Україні. Економіка та управління АПК. 2020. № 2. С. 40-47. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecupapk_2018_2_6
11. Кириленко І.Г., Кравчук В.П. Актуальні проблеми земельного ринку в Україні. Економіка АПК. 2022. № 5. С. 26–29.
12. Лебідь В.М., Прищепка К.Є. Сучасний стан ринку зерна України, проблеми та перспективи розвитку. Економічний вісник Донбасу. № 1 (31), 2021. С. 131-135.
13. Майстро С.В. Необхідність та напрями удосконалення механізму державного регулювання розвитку ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Теорія та практика державного управління. 2021. Вип. 2. С. 143-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2021_2_24.
14. Майстро С.В. Необхідність та напрями удосконалення механізму державного регулювання розвитку ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Теорія та практика державного управління. 2021. Вип. 2. С. 143-150.
15. Міністерство аграрної політики та продовольства України. веб-сайт. URL: <http://minagro.gov.ua>
16. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний сайт. URL: <https://minagro.gov.ua>
17. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. веб-сайт. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zakon_kr_perebuy/4592.html
18. Міністерство сільського господарства США. Офіційний сайт. URL: <http://www.usda.gov>
19. Мірошник, Р., Баглай, І. Проблеми ринку зернових культур в Україні та шляхи їх вирішення. Економіка та суспільство, (39). 2022. С. 23-28
20. Муха М., Воробйова І. Проблеми експорту зерна через ЄС та потужностей зберігання в Україні. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti11>.

21. Набок І.І. Кон'юнктура світових товарних ринків : навч. посібник. Київ : НАУ, 2018. 193 с.
22. Найбільші агрохолдинги України. веб-сайт. URL: <http://www.agrisurvey.com.ua>
23. Національний промисловий портал. веб-сайт. URL: <http://uprom.info/news/agro/mayzhe-77-urozhayu-ukrayinskoyi-kukurudzieksportuyetsya/>
24. Організація з питань продовольства і сільського господарства ООН. Офіційний сайт. URL: <http://www.fao.org>
25. Організація Продовольства і сільського господарства при ООН. URL: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data/QC>
26. Організація Продовольства і сільського господарства при ООН. URL: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data/QC>
27. Офіційний сайт УкрАгроКонсалт. URL: <https://ukragroconsult.com/grain-prices>.
28. Офіційний сайт Української зернової асоціації. URL: <https://uga.ua/statistika-zernovogo-koridoru>.
29. Побоченко Л.М., Троян В.В. Структура та динаміка світового ринку продовольства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. С. 103–112.
30. Про створення Насіннєвої асоціації України. веб-сайт. URL: <http://agroconf.org/content/pro-stvorennya-nasinnievoyi-asociaciyi-ukrayini>
31. Рослинництво України 2022 http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/04/zb_rosl_2022.pdf.
32. Рослинництво України. Статистичний збірник 2017. веб-сайт. URL: <http://agroua.net/statistics/>
33. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г. Фінансові проблеми розвитку ринку зерна в Україні. Економіка АПК. 2018. № 12. С. 69–75.
34. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г. Фінансові проблеми розвитку ринку зерна в Україні. Економіка АПК. 2018. № 12. С. 69–75.

35. Савенко, І., Седікова, І., Седіков, Д. Російсько-український конфлікт: виклики для зернового ринку. *Food Industry Economics*, 14(2). 2022. С 134-149.
36. Саковська О.М. Розвиток та функціонування ринку зерна України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2019. № 2 (6). С. 322-332.
37. Саковська О.М. Розвиток та функціонування ринку зерна України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2020. № 2 (6). С. 322-332.
38. Статистичний збірник «Сільське господарство України». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.
39. ТОП-10 країн виробників пшениці в 2021/22 МР. URL: <https://latifundist.com/rating/top-10-krayinvirobnikiv-pshenitsi-v-2021-22-mr>.
40. Український клуб аграрного бізнесу. веб-сайт. URL: <http://ucab.ua>
41. Худолій Л.М. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК». ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. Київ, 2020. 32 с.
42. Худолій Л.М. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК». ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. Київ, 2022. 32 с.
43. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48-58.
44. Чи буде продовольча криза у 2023 році. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/13/691440>.
45. Цимбал Л. І., Черницька Т. В. Україна у системі глобальної продовольчої безпеки: ринок зернових. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: В. В.*

Коваленко (голов. ред.). Одеса: Одеський національний економічний університет. 2022. № 11–12 (300–301). С. 123–130.

46. Шпичак О.М., Бондар О.В. Вигоди та проблеми експорту зерна з України. Економіка АПК. 2021. № 10. С. 5.

47. FAOSTAT. веб-сайт. URL: <http://faostat.fao.org>

48. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/faostat/ru/#data>.

49. GIEWS FPMA Tool monitoring and analysis of food prices. URL: <https://www.fao.org/giews/food-prices/price-tool/en>.

50. Ukraine: FAO scales up efforts to save upcoming harvest, ensure export of vital grains. URL: <https://www.fao.org/newsroom/detail/ukraine-fao-scales-up-efforts-to-save-upcoming-harvest-ensure-export-of-vital-grains/en>.

51. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service Grain: World Markets and Trade. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/grain.pdf>

52. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service Grain: World Markets and Trade. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/grain.pdf>

53. United States Department of Agriculture. Foreign Agriculture Service. URL: <https://www.fas.usda.gov/data>

54. United States Department of Agriculture. Foreign Agriculture Service. URL: <https://www.fas.usda.gov/data>

55. Nizami Gafarov, Elshan Ibrahimov, Mohubbat Huseynov. Analysis the capacity of grain export potential in Ukraine, possible reasons for the decrease and development trends.

56. BBC : How much grain is Ukraine exporting and how is it leaving the country? URL: <https://www.bbc.com/news/world-61759692>

57. Nataliia PARKHOMENKO, Iryna OTENKO, Vasyi OTENKO, Marharyta CHEPELIUK. DEVELOPMENT OF EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR.

58. Ukraine Now. What Does Ukraine Export? URL: <https://ukraine.ua/faq/what-does-ukraine-export/>
59. European Council. Ukrainian grain exports explained URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/>
60. Economic Research Service U.S. DEPARTMENT OF AGRICULTURE. Ukraine's Rise in Grain and Sunflower Seed Market Share Limited by Ongoing War URL: <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2024/may/ukraine-s-rise-in-grain-and-sunflower-seed-market-share-limited-by-ongoing-war/>
61. Atlantic Council. Ukraine's grain exports are crucial to Africa's food security. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/ukraines-grain-exports-are-crucial-to-africas-food-security/>
62. Thomas Glauben, Miranda Svanidze, Linde Götz, Sören Prehn, Tinoush Jamali Jaghdani, Ivan Đurić and Lena Kuhn. The War in Ukraine, Agricultural Trade and Risks to Global Food Security.
63. World-Grain. Ukraine keeps its grain moving. URL : <https://www.world-grain.com/articles/19268-ukraine-keeps-its-grain-moving>
64. Bloomberg. What End of Ukraine Grain Export Deal Means for the World. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-19/what-end-of-ukraine-grain-export-deal-means-for-the-world>
65. S&P Global. Ukraine agriculture exports – what is at stake in the light of invasion? URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/researchanalysis/ukraine-agriculture-exports-what-is-at-stake.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Оподаткування експорту сільськогосподарської продукції і товарів

Податок	Ставка	Як оподатковується
ПДВ	0%	Базою для нарахування ПДВ за нульовою ставкою для виробів домашнього виробництва є ціна, не нижча за звичайну ціну (ст. 188, п. 1 ч. 2 ГПК). При експорті товару - не нижче ціни придбання (ч. 2 ст. 188.1 ГПК). Однак це практично не впливає, оскільки сума ПДВ дорівнює нулю.
	Без ПДВ	Звільняється від оподаткування ПДВ експорт таких товарів: - Соеві боби (з 1 вересня 2018 року по 31 грудня 2021 року) - UCT ZED 1201; - Ріпак або насіння ріпаку (з 01.01.2020 по 31.12.2021) – UCT ZED 1205. Але для експортерів, які є виробниками такої продукції (агрокомпанії), є виняток – ставка 0% (докладніше подробиці – Частина 2) . , Стаття 63 Частина 2 Перехідних положень ПКУ).
Податок на прибуток	18%	Експорт збільшує дохід і, отже, прибуток. Особливих податкових і податкових відмінностей немає.
Єдиний податок	3(5)% для 3 групи	Збільшує оподатковуваний дохід. Оподатковується в загальному порядку
	Від обсягу угідь – 4група	Не має впливу, оскільки база оподаткування залежить від площі майна та його нормативної грошової оцінки
Мито	Без мита	У більшості випадків митні збори відсутні.
	10%	На насіння льону, соняшнику, жита (Закон від 10 вересня 1999 р. № 1033.)
	21%	На живу велику рогату худобу, крім чистопородного розведення, на живих овець (Закон від 05.07.1996 р. No 180).

Джерело: [16]